

Hoofdstuk 2 - Confrontatie

2.0. INLEIDING

Theorie en praktijk Nadat we in het vorige hoofdstuk zijn ingegaan op theoretische achtergronden om het eigene van jongeren in beeld te (kunnen) krijgen, willen we in dit hoofdstuk de confrontatie aangaan met de praktijk. Wordt de theorie ook weerspiegeld in de praktijk? Geldt wat er gezegd is ook wel voor christelijke jongeren? En wat doet de kerk in haar omgaan met de jongeren, in het jeugdbeleid eigenlijk met dergelijke theoretische achtergronden?

We kijken eerst naar gegevens uit onderzoeken die de laatste jaren zijn verricht onder christelijke jongeren. Dat doen we om er achter te komen of die gegevens overeenstemmen met wat genoemd is bij de achtergronden en eveneens om antwoord te geven op de vraag of christelijke jongeren misschien niet heel anders zijn dan niet-christelijke, bijvoorbeeld op het punt van hoe ze in de cultuur staan.

Daarna gaan we na hoe het kerkelijk jeugdbeleid er op dit moment uitziet. Dat doen we aan de hand van enkele beleidsplannen uit verschillende kerken (en denominaties) en van verschillende instanties die actief zijn in het kerkelijk jeugdwerk. Hierbij betrekken we ook de catechese.

Tenslotte geven we een overzicht van de in hoofdstuk 1 getrokken conclusies met knelpunten zoals die zich op de verschillende onderdelen in de kerk kunnen voordoen.

2.1. JONGEREN IN ONDERZOEK

- gegevens uit onderzoeken onder christelijke jongeren

Inleiding Op onderzoeksgebied zijn de jongeren duidelijk in beeld. Zo zijn er de laatste jaren ook diverse onderzoeken gedaan onder christelijke jongeren¹. Uiteraard met verschillende invalshoeken en onderzoeksvragen en met behoorlijke verschillen in aantal geënquêteerde jongeren. Dat maakt het moeilijk om de uitkomsten onderling te vergelijken. Ook kunnen daardoor gemakkelijk verschillende uitkomsten ontstaan, die elkaar (lijken) tegen (te) spreken.

Waar het mij in het kader van deze scriptie omgaat is, of er een aantal tendensen waar te nemen zijn in de uitkomsten, of de geconcludeerde gegevens uit hoofdstuk 1 worden bevestigd of juist niet, of uit de onderzoeken blijkt dat christelijke jongeren heel anders in het leven en in hun cultuur staan dan niet-christelijke jongeren en of er t.a.v. het kerkelijk jeugdbeleid interessante gegevens boven water komen die het waard zijn om in het vervolg van deze scriptie mee te nemen.

Analyse Op basis van de gevonden achtergronden in hoofdstuk 1, die van belang zijn om het eigene van de jongeren te kunnen bepalen, heb ik gekeken naar de uitkomsten van enkele onderzoeken onder christelijke jongeren. Dat levert het volgende overzicht op:

Bijbelse principes	Gegevens uit onderzoeken onder christelijke jongeren
1) De door God naar zijn beeld geschapen mens is een unieke persoon	
2) De mens heeft de taak gekregen kinderen voort te brengen en op te voeden tot zelfstandigheid	* Veel jongeren denken als hun ouders (dk)
3) Binnen het verbond zijn ouders en kinderen gelijkwaardig. De onderlinge omgang kan daardoor open en ontspannen zijn en gebaseerd op wederzijds respect, acceptatie en aanspraak als kinderen van God	* De relatie met de ouders is doorgaans goed (w) * Gereformeerde jongeren kunnen goed opschieten met hun ouders (pw) * Worden jongeren begrepen door hun ouders dan worden ze daarmee gestimuleerd om zelf problemen op te lossen (pw)

¹ Voor deze scriptie heb ik gebruik gemaakt van de onderzoeken van Van der Ploeg en Wiersma (pw) (1984), Van der Ploeg (p) (1985), Van Driel en Kole (dk) (1987), Van der Wal (w) (1993), De Jong (j) (1993), Middel (m) (1994), Geluk (g) (1996), Knevel (k) (1997), Dekker en Stoffels (ds) (1998) en Braster (b) (1998). Voor meer gegevens: zie de literatuuropgave. Een korte samenvatting van de uitkomst van ieder onderzoek is opgenomen als *bijlage 2*.

4) De verantwoordelijkheid voor de kinderen strekt zich ook uit naar de gemeente. Daardoor is er ruimte voor onderlinge stimulans en hulp en is tegelijk het maken van beleid mogelijk om te laten merken dat kinderen er helemaal bijhoren.	
5) Gelovige volwassenen willen (hun) kinderen in een bepaalde richting (nl. naar hun Heer) leiden	* De invloed van ouders op het geloof van hun kinderen is evident (k) * Overdracht wordt bemoeilijkt wanneer ouders niet gelijk denken over kerk/geloof (p)
6) Volwassenen dienen open te staan voor 'correctie', voor bezinning op waarmee ze bezig zijn, voor een blijvend nadenken over hoe ze met hun kinderen (dienen) om (te) gaan, kortom: voor verantwoording	
7) Wanneer volwassenen fouten hebben gemaakt, dienen ze dat open en eerlijk aan God (en hun kinderen) toe te geven	
8) Volwassenen mogen de grote daden van God door vertellen aan hun kinderen. Door concrete aanknopingspunten kunnen zij (hun) kinderen prikkelen tot het stellen van vragen. Deze zullen dan geloofsbetrokken moeten worden beantwoord en daarbij hoeven kritische vragen niet uit de weg te worden gegaan	* Er wordt weinig gepraat over het geloof door oud en jong samen (j) * Tussen jongeren is wel gesprek over kerk en geloof maar niet tussen oud en jong (w) * Er is weinig gesprek over kerk en geloof (p)
9) Volwassenen zullen zelf existentieel moeten geloven om goed voor te kunnen leven en adequate antwoorden te kunnen geven en om zo bruikbare identificatiefiguren te kunnen zijn	
10) De godsdienstige opvoeding is gericht op de drie dimensies van het geloof: op het hart, op het hoofd en op de handen. Deze drie vormen een evenwicht en zijn alle drie van groot belang	* Educatie is behoorlijk traditioneel, gericht op geloofsoverdracht (dk) * De geloofsbeleving is theoretisch (pw)
11) Het verwerven van wijsheid kan enerzijds door een goede en open omgang tussen volwassenen en (hun) kinderen bereikt worden en anderzijds door het bieden van een goede structuur. Daarbij dient het doel van de (godsdienstige) opvoeding nadrukkelijk voor ogen te worden gehouden	
12) Volwassenen moeten (hun) kinderen liefhebben, vertrouwen opwekken en geborgenheid uitstralen, een veilige omgeving creëren. Dat is de beste basis voor een opvoedkundige relatie	
13) Kinderen worden aangespoord om hun ouders te gehoorzamen	
14) Ook de kinderen zijn zondig; er is daarom geen reden hen te verheerlijken of te idealiseren	
15) Wel kunnen kinderen een voorbeeld zijn voor volwassenen als het gaat om vertrouwen op God en ongecompliceerd geloven	
16) Jongeren zijn <i>als jongeren</i> waardevol voor de gemeente. Dat zal ook zichtbaar moeten zijn en worden	* Jongeren willen graag ingeschakeld worden (w)
17) De gemeente moet hun gaven ontdekken, waarderen, stimuleren en inzetten	* Verwachtingen jong en oud lopen nogal uiteen (ds)

	<ul style="list-style-type: none"> * Jongeren willen graag ingeschakeld worden (w) * Er is nauwelijks participatie van jongeren in de erediensten (dk)
18) In de gemeente van Christus ben je er met elkaar voor elkaar. Je bent er gericht op God en op de ander. En niemand kan in die gemeente gemist worden	<ul style="list-style-type: none"> * Kerk is plek voor ondersteuning en expressie van persoonlijk geloof (ds) * De gemeente functioneert vaak niet als een echte gemeenschap (g) * Integratie in de gemeente wordt belangrijk gevonden (w)
19) Liefde is het kernwoord van het christelijk samenleven en komt o.a. tot uiting in de manier waarop je met elkaar omgaat. In het samen dienen, vieren, geloven en belijden	<ul style="list-style-type: none"> * 60% van de ondervraagde jongeren ervaart (bijna) nooit iets van de gemeenschap der heiligen (j) * Er zit een behoorlijk gat tussen 'horen bij de kerk' (83%) en 'het gevoel hebben bij een kerk te horen' (58%) (dk) * Speciale gelegenheden om 'gereformeerde' betekenissen/waarden/normen te realiseren en over te dragen worden meestal niet aangegrepen (p)
20) Navolger worden van Christus is een levenslang proces; inwijding in die navolging zal dan ook altijd bescheiden zijn	<ul style="list-style-type: none"> * Jongeren vragen vrijheid om zelf te ontdekken waar het in het geloof om gaat (ds)
21) Het is een goed bijbels gegeven dat mensen mogen genieten van wat de Here geeft. Hij wil echter wel dat we Hem ook nadrukkelijk bij ons genieten betrekken	
Elementen uit ontwikkelingspsychologie en godsdienstpedagogiek	Gegevens uit onderzoeken onder christelijke jongeren
1) Ouders spelen een fundamentele rol bij de (geloofs-) ontwikkeling. Ze zijn belangrijk voor identificatie en referentie. Met name in de eerste fasen van het leven wordt al de basis gelegd voor het aangaan van relaties en het kunnen vertrouwen op en van anderen	<ul style="list-style-type: none"> * Ouders hebben veel invloed op het welbevinden (m) * Veel jongeren denken als hun ouders (dk) * Vervreemding van de kerk heeft vaak wortels in de primaire socialisering (p)
2) De vrienden nemen in een latere fase van de ontwikkeling een gedeelte van de identificatie en referentie van de ouders over	<ul style="list-style-type: none"> * Sociale steun van de ouders (m.n. de vader) neemt af bij het ouder worden (m) * Gereformeerde jongeren praten meer met vrienden dan met ouders over problemen (pw)
3) De adolescentie kan een turbulente fase zijn, met zowel uitdagingen als bedreigingen	<ul style="list-style-type: none"> * Twijfels en crises spelen een belangrijke rol in de persoonlijke verwerking en keuze (g)
4) Ieder mens, hoe jong of oud ook, is een voor God waardevol individu; die eigenheid zal gerespecteerd dienen te worden	
5) Het is belangrijk een (geloofs-)opvoedingsdoel te hebben en die ook bewust te zijn. Als geloofsoopvoedingsdoel zou kunnen gelden: gericht zijn op het zelfstandig geestelijk en God naar zijn Woord dienend functioneren van de mens in zijn wereld	
6) Aspecten die bij (geloofs-) opvoeding een rol spelen zijn kennis, vorming en affectie met daarmee overeenstemmend handelen en de reflectie daarop	<ul style="list-style-type: none"> * De educatie is nog behoorlijk traditioneel, gericht op geloofsoverdracht (dk) * Geloofsbeleving is theoretisch (pw)
7) De opvoedingsstijl zal moeten aansluiten bij	<ul style="list-style-type: none"> * Jongeren vragen vrijheid om zelf te ontdekken

het doel. Belangrijk is daarbij dat aan jongeren de ruimte wordt gegeven op een eigen manier 'door het geloof heen te gaan'	waar het in het geloof om gaat (ds) * Veel jongeren denken als hun ouders (dk)
8) Wederkerige socialisatie schept een klimaat van als oudere en jongere wederzijds van elkaar willen leren	
9) Ouders en andere opvoeders dienen transformatoren te zijn om de Boodschap door te geven en om te zetten voor de eigen tijd. Zij kunnen dat alleen met een open houding en een echt levend geloof	* Er is een kloof in de geloofsbeleving tussen jong en oud (ds)
Elementen uit de jeugdcultuur	Gegevens uit onderzoeken onder christelijke jongeren
1) Het is eigen aan jongeren op een bepaalde leeftijd anders te willen zijn, zich te onderscheiden van of zelfs zich af te zetten tegen ouders en/of volwassenen (tegencultuur). In onze huidige samenleving is daar ook weer alle ruimte voor	* Hoe minder steun van de ouders, hoe meer jeugdcentrisme (m)
2) Lang niet alle jongeren staan vooraan in de 'frontlinie'. Maar ook zij worden beïnvloed door wat de meest opvallende vertegenwoordigers van hun generatie doen en denken	* Gereformeerde jongeren zijn t.a.v. gezag en maatschappelijke opvattingen behoudender en traditioneler dan niet-gereformeerde (m) * Op het terrein van moraal en religie zijn er op bepaalde onderdelen significante verschillen tussen gereformeerde jongeren en niet-gereformeerde (dk)
3) Jeugdcultuur wordt steeds meer een individueel verschijnsel: iedereen stelt z'n eigen pakket samen	
4) Tegelijk blijft de groepscode heel sterk: wil je erbij horen dan moet je aan bepaalde eisen voldoen	
5) Muziek speelt een nauwelijks te overschatten rol bij jongeren	* Jongeren hebben veel belangstelling en liefhebberij voor muziek (b) * Gereformeerde jongeren besteden veel tijd aan popmuziek (pw)
6) De huidige cultuur levert een spanningsveld op voor jongeren van conflicterende waarden, normen, verwachtingen en aspiraties	
7) Jongeren hebben leiding en navolgenswaardige identificatiefiguren nodig	
Kenmerken van de jeugd	Gegevens uit onderzoeken onder christelijke jongeren
1) Hebben enerzijds behoefte aan authenticiteit en anderzijds moeite met het ervaren van authentieke gevoelens en herkennen van eigenlijke behoeften	* Religieuze identiteitsontwikkeling heeft geen invloed op algemene identiteitsontwikkeling - geen invloed op zelfvertrouwen, positief zelfbeeld of vertrouwen in de toekomst (m) * Er zijn geen significante verschillen tussen gereformeerde en niet-gereformeerde jongeren op het punt van welbevinden en zorgen (dk)
2) Hebben enerzijds behoefte aan relaties en anderzijds aan een stukje anonimiteit en kunnen onderduiken in de massa	* Negatief gewaardeerd wordt de massaliteit van een grote gemeente (w) * Relatie is nodig voor bespreken van persoonlijke moeiten (w) * Door anonimiteit is er veel experimenteelgedrag (w)

3) Hebben last van diffuse gevoelens van ontevredenheid	
4) Vermijden echt intiem contact	
5) Zijn ervaringsgericht ('goed gevoel', instantbevredestiging en zappen)	
6) Hebben hekel aan binding en claim	<ul style="list-style-type: none"> * Kerk moet niet teveel regels stellen (ds) * Allergisch voor sociale controle en claim (ds) * Niemand zegt: deze traditie is het nu voor mij (g) * Vrij grote groep (37,5%) doet niet mee aan Bijbelstudie- of HBO-vereniging (w) * Meer aandacht van de kerk is prima maar meedoen moet open blijven (dk)
7) Hebben grote (al dan niet toegegeven) angst voor ouder worden en de dood	
8) Zijn onzeker	<ul style="list-style-type: none"> * Hebben behoefte aan praktische preken (w) * Veel jongeren zijn erg gevoelig voor wat andere mensen van hen denken (dk) * De meeste gereformeerde jongeren twijfelen zelden over hun geloof (pw)
9) Ervaren leegheid en eenzaamheid; hebben gevoel dat niemand om je geeft	<ul style="list-style-type: none"> * Er zijn behoorlijk veel gereformeerde jongeren die met zelfmoordgedachten rondlopen (m) * Algemeen welbevinden is onder gereformeerde jongeren lager dan onder niet-gereformeerde en het zelfde geldt voor ervaren van psychische stress en depressiviteit (m) * Geen significante verschillen tussen gereformeerde en niet-gereformeerde jongeren op het punt van welbevinden en zorgen (dk)
10) Hebben weinig of geen besef van geschiedenis (a-historish)	<ul style="list-style-type: none"> * Geen sterk historisch besef (g) * Hebben weinig kennis (j)
11) Zijn op zoek naar zingeving	<ul style="list-style-type: none"> * De vraag naar zingeving is (kwantitatief) gelijk gebleven maar (kwalitatief) gewijzigd: de manier waarop men z'n geloof tot uiting brengt is veranderd (b) * Accent in het geloof is komen liggen op 'vertrouwen' i.p.v. 'weten', op 'mogen' i.p.v. 'moeten' en op een persoonlijke relatie met Christus i.p.v. op regels en opvattingen (k)
12) Maar twijfelen aan omvattende zingeving	<ul style="list-style-type: none"> * Hebben meer problemen met de pretenties dan met de leer van de kerk (ds) * Bijbel staat meer centraal dan belijdenisgeschriften (g) * Niemand zegt: deze traditie is het nu voor mij (g) * Onverschillig/sceptisch t.a.v. kerkgebonden geloof (p)
13) Hebben relativerende instelling	<ul style="list-style-type: none"> * Gesloten karakter van de gereformeerde traditie is een knelpunt (g)
14) Zijn flexibel	<ul style="list-style-type: none"> * Positief gewaardeerd worden openheid en flexibiliteit (w)
15) Zijn gericht op een-dimensionale spiritualiteit (spelen met het religieuze en occulte)	
16) Willen alles beheersen (geen toeval of onzekerheid)	
17) Spelen met stijlen (mixen en eclecticisme)	<ul style="list-style-type: none"> * Allerhande religieuze opvattingen worden aan

	elkaar gebreid als patchwork dekens (b)
18) Chaotisch-impulsieve neigingen zijn gewoon geworden	
19) Zijn beeldgericht	* Film- en tv-kijken is populair evenals het lezen van strips (b)
20) Vertonen consumptistisch gedrag, met veel geld ter beschikking	* Houding is eerder ontvangend dan gevend (ds) * Veel jongeren willen zoveel mogelijk bereiken in het werk (dk)
21) Zijn ik-gericht, maar treden de ander toch welwillend tegemoet	* Zijn toleranter t.o.v. andere godsdiensten, geloven en kerken (k) * Willen zich inzetten voor de naaste (98%) maar tegelijk ook van het leven genieten (86%) (k)
22) Hebben grote belangstelling voor het eigen lichaam en gezondheid	
23) Zij die buiten de boot vallen vertonen agressief gedrag en protest	

Samenvatting/conclusies Naar aanleiding van dit overzicht en de bestudeerde onderzoeken, trek ik de volgende conclusies die van belang zijn voor ons onderwerp jeugd en jeugdbeleid:

1. Christelijke jongeren zijn er nog heel veel. Er zijn nog heel veel jonge mensen die positief staan voorgesorteerd t.a.v. het geloof in God en hun positie in de kerk. Er zijn er nog heel veel die authentiek (willen) geloven.

Een mooie conclusie om mee te beginnen. Daar wordt je echt warm van. Van al die jongeren die blijk geven van een echt geloof in God, die positief in de kerk staan, die iets willen betekenen voor andere mensen. Elke zondag zitten er weer massa's van die jonge mensen in de kerk. Wat een kans geeft dat, zowel voor de kerk als voor die jongeren. De kerk kan gemeenschap, geborgenheid, en betrokkenheid bieden en antwoorden helpen geven op existentiële vragen. De jongeren vormen een geweldig potentieel aan gelovige mensen die midden in de kerk en in de maatschappij staan en die daar iets kunnen betekenen. En dat is ook wat je kunt zien: jongeren die enthousiast samen en met anderen Bijbelstudie doen, die met overtuiging kiezen voor een kerkgemeenschap, die mee willen denken over de invulling van de eredienst, die hun muzikale talenten willen inzetten tot eer van God, die in camping- of stadsprojecten andere mensen over God willen vertellen, die zich samen met vriend of vriendin voorbereiden op een christelijk huwelijk, die...

2. Christelijke jongeren vinden de kerkelijke gemeenschap belangrijk, met name voor steun, geloofsexpressie en sociaal contact. Maar steun is er niet ten koste van alles: er moeten niet teveel regels gesteld worden of een te grote claim worden uitgeoefend.

Ook christelijke jongeren zijn sociaal ingesteld en hebben behoefte aan relaties. Die kan de kerk natuurlijk op uitnemende wijze bieden. Zij is immers bovenal een gemeenschap, een gemeenschap met God en met mensen. „Als de kerk er niet was, zou ik heel veel contacten missen'', kun je regelmatig horen zeggen, ook uit de mond van jongeren. De kerk is de plaats waar je mensen kunt ontmoeten die net als jij, kind van de Here willen zijn. En die daar uiting aangeven. En die daarbij tegen moeiten aanlopen. Erkenning en herkenning kan dan steun bieden. Je kunt elkaar troosten en bemoedigen, een steuntje in de rug geven. Het gevoel dat je er niet alleen voor staat. Ook jongeren hebben daar behoefte aan en het is terecht dat ze die ook in de kerk zoeken.

Belangrijk is daarbij wel, dat er niet een al te grote claim gelegd wordt op participatie of volgzzaamheid: jongeren willen graag ruimte en vrijheid om te experimenteren en te onderzoeken, zonder gelijk gebonden te worden aan bepaalde opvattingen of patronen of gedragingen. Dat maakt de omgang met jongeren soms best lastig, omdat het voor een gemeenschap veel gemakkelijker is dat iedereen het zelfde doet en denkt. Maar of dat veel gezonder is, en of dat meer beantwoord aan het doel van het (geloofs-) leven is natuurlijk de vraag. In dit opzicht zou je de opstelling van jongeren voorzichtig kunnen typeren als 'eerder ontvangend dan gevend', zoals ook uit een onderzoek werd geconstateerd. Maar ik zeg met opzet: 'voorzichtig', omdat een gemeenschap die jongeren veel geeft (en dan bedoel ik ook echt: geeft) van de weeromstuit ook veel van hen zal ontvangen. Maar daar kom ik later wel op terug.

3. Christelijke jongeren blijven voor het merendeel in de kerk waarin ze ook zijn opgegroeid. Het zijn met name de 'vrije groepen' c.q. de evangelische beweging die evenwel grote aantrekkingskracht op ze uitoefenen.

Ouders hebben grote invloed op hun kinderen. Dat blijkt ook wel weer uit deze onderzoeken. Ook voor de kerkkeus oriënteren jongeren zich vooral op de kerk waarin ze zijn opgegroeid of waar hun ouders bijhoren. En de meesten van hen blijven ook lid van de kerk waarbinnen ze zijn groot geworden. Toch wordt er ook regelmatig een andere keus gemaakt. De mogelijke redenen daarvoor komen verderop nog ter sprake. Het is met name de evangelische beweging die er dan uitspringt in voorkeur: de meeste jonge mensen die 'overgaan' naar een andere kerk of gemeente gaan naar een zogeheten 'vrije groep'.

4. Christelijke jongeren doen nog heel veel dingen die bij het christen-zijn 'horen', zoals Bijbellezen, bidden, naar de kerk gaan, catechisatie en verenigingen bezoeken.

Je kunt dit op twee manieren interpreteren. Je kunt het positief opvatten, zo van: dat doen ze dan toch maar. En dat is ook zo: het is fijn dat bidden en Bijbellezen en naar de kerk gaan zo belangrijk is voor veel jongeren. Dat sluit aan bij conclusie 1, over de positieve motivatie die jongeren hebben om echt kind van de Here te zijn en voor en met Hem te leven.

Maar je kunt het ook iets minder positief opvatten. Ze doen nog wel heel veel dingen, maar waarom doen ze dat eigenlijk? En: wat betekent het voor hen zelf? Kennen ze inderdaad een vertrouwelijke omgang met de Here? Of is het alleen maar buitenkant?

Er zijn bepaalde uitkomsten in de onderzoeken (zie verderop) die doen vrezen, dat die negatieve interpretatie minstens zoveel 'recht van spreken heeft' als de positieve. Laten we er dan ook maar van uit gaan, dat beide voorkomen en de houding van een groep jongeren vertegenwoordigen. Dus aan de ene kant jongeren die echt hartelijk voor en met de Here willen leven en aan de andere kant jongeren voor wie het allemaal (of het meeste) buitenkant is.

5. Christelijke jongeren gaan niet allemaal altijd even diep 'door het geloof heen': er is veel aanname op gezag van anderen. Over sommige dingen wordt amper nagedacht. Er lijkt een scheiding te bestaan tussen de compartimenten 'religieuze identiteitsontwikkeling' en 'algemene identiteitsontwikkeling'.

Dat is precies wat ik net bij conclusie 4 bedoelde met de negatieve invalshoek. In hoofdstuk 1 kwam bij de achtergronden naar voren hoe belangrijk het is, dat jongeren zelf leren geloven, dat het geïnternaliseerd is, iets van henzelf is geworden. Nu blijkt echter uit onderzoeken, dat het de vraag is of dat gebeurt, of dat voor de meeste jongeren wel echt opgaat. Veel wordt geloofd (aangenomen) omdat anderen het zeggen. Dat lijkt (en is ook wel) mooi en makkelijk, maar als je als opvoeder gericht bent op *zelfstandig* geestelijk functioneren, dan ben je eerder ongerust dan tevreden wanneer (je) kinderen alles maar voetstoots aannemen. Gereformeerde jongeren blijken behoorlijk zeker over het (hun) geloof; ze twijfelen haast nergens aan. Dat werkt zelfs zo door, dat ze over een heleboel dingen ook niet (meer) nadenken. Dit is natuurlijk de keerzijde van de constatering zoeven, dat velen geloven op gezag van anderen. En het is even ongezond. Ik schreef met opzet: niet (meer) nadenken, omdat het eigenlijk heel onnatuurlijk is, wanneer jongeren geen vragen stellen. Je kunt je dan ook de vraag stellen waarom jongeren geen vragen meer stellen. Komt dat misschien omdat ze afgestompt zijn op de antwoorden die ze kregen op de niet gestelde vragen en de niet-antwoorden op de wel gestelde vragen? Je kunt je ook afvragen in hoeverre deze conclusies de ouders een spiegel voorhouden: hoe hebben zij leren geloven? Zijn zij wel door het geloof heen gegaan? Zijn zij authentiek in hun geloofsbeleving? Denken zij wel over (geloofs-)zaken na? Immers, zo stelden we in het vorige hoofdstuk vast, „wil er kans zijn op geslaagde geloofsoverdracht, dan zullen de ouders zelf godsdienstig moeten zijn op een manier die jongeren tot navolgen uitnodigt.”

Wat in deze conclusie ook is verwoord, is dat er door veel gereformeerde jongeren een scheiding is (of wordt) aangebracht tussen de ontwikkeling van een religieuze identiteit en die van de algemene identiteit. Wellicht heeft dit te maken met het complexer worden van de samenleving en de daarmee gepaard gaande fragmentarisering. Uit onderzoek blijkt in ieder geval, dat, anders dan je zou verwachten, 'het religieuze' geen invloed heeft op 'het algemene', op bijvoorbeeld zelfvertrouwen, positief zelfbeeld en vertrouwen in de toekomst.

6. Christelijke jongeren spreken zelden met volwassenen over hun geloof en dingen die daar mee samenhangen.

Gereformeerden benadrukken nogal eens, dat het 'geloven uit het horen' is. Afgezien van de vraag of de consequenties die er dan vervolgens aan verbonden worden m.b.t. de woordverkondiging in de eredienst

exegetisch correct is en recht doet aan de context, blijkt uit de geraadpleegde onderzoeken dat in het dagelijks leven veel gereformeerde ouders die uitspraak nauwelijks handen en voeten geven. Want uit meerdere onderzoeken kwam naar voren, dat er vrijwel geen gesprek over het geloof met de jongeren plaats heeft. Hoe kan dat? Hoe is dat zo gekomen? Hebben ouders inderdaad het idee dat ze „niets waardevols te vertellen hebben”? Of zijn ze bang als ‘autoritair’ over te komen? Of willen ze confrontatie vermijden? Of hebben ze echt niks te vertellen?

7. Christelijke jongeren hebben niet zozeer moeite met de leer van de kerk als wel met klimaat en uitingsvormen. Openheid, tolerantie, vrijheid, dialoog, eigentijds zijn de sleutelwoorden waarom het draait.

Wanneer er bij jongeren problemen groeien t.a.v. de kerk, dan zit dat - zo blijkt uit de onderzoeken - niet zozeer vast op de leer van de kerk, maar meer op het leven, op het klimaat.

Ook dit kan op twee dingen duiden: of jongeren accepteren de leer van de kerk *con amore* of de leer van de kerk interesseert de jongeren gewoon helemaal niks meer. Er zijn aanwijzingen die er op duiden dat het laatste meer voorkomt dan het eerste (zie conclusie 8). Wat dat betreft zijn de jongeren aardig postmodern geworden en hebben ze geen behoefte meer aan grote verhalen. Ze hebben een hekel aan binding en kunnen niet uit de voeten met een traditioneel, vastgetimmert, behoudend, star, ongeestelijk of schijnheilig klimaat, waar niks kan en mag en bij voorbaat elke vernieuwing of verandering met argwaan wordt bekeken.

Daarbij: gaat er wel iets van de kerkelijke gemeenschap uit? Wat is, wat bepaalt eigenlijk haar klimaat? Warmte? Liefde? Betrokkenheid? Belangstelling? Zouden daarom de zogeheten vrije groepen zoveel aantrekkingskracht hebben? Want wat de leer betreft verschillen ze vaak niet zoveel met gereformeerde kerken, soms zijn ze zelfs nog ‘rechtlijner’ in de leer. Maar het ‘omgangsklimaat’ is er vaak wel heel anders. Het spreekt in ieder geval veel jongeren aan.

Jongeren hebben behoefte aan ruimte. Vrijheid en openheid om over wat voor onderwerp dan ook maar te praten, van gedachten te wisselen, op zoek naar een antwoord op een existentiële vraag, zonder dat het antwoord bij voorbaat al vaststaat, of de kaders waarbinnen moet worden gezocht. Een echt gesprek van mens tot mens, waarin beide elkaar wat te zeggen hebben. Zonder dat je gelijk in een hoekje wordt gedrukt met een etiketje op. Ruimte om anders te denken dan anderen en elkaar toch in liefde te blijven aanvaarden. Op die manier heeft de kerk en het geloof weer wat te zeggen, is het relevant geworden voor je eigen leven in je eigen tijd.

8. Christelijke jongeren mogen dan weinig moeite hebben met de kerkelijk leer, erg veel invloed lijkt die leer ook weer niet te hebben. Er is weinig kennis van de geloofsleer. Het accent lijkt te liggen op beleving in plaats van op leer.

Lag in het modernisme het accent op het cognitieve, in onze postmoderne tijd is dat verschoven naar het affectieve. Dat zie je onmiskenbaar terug in de onderzoeken onder christelijke jongeren: de nadruk is komen liggen op ‘vertrouwen’ en minder op ‘weten’, meer op ‘mogen’ en minder op ‘moeten’, meer op een persoonlijke ‘relatie’ met Jezus Christus dan op allerlei regels en opvattingen. Dat is terug te vinden in een relativiserende houding (zo typeer ik het maar) bijv. t.a.v. de kerkkeus. ‘Je moet niet zo moeilijk doen, het maakt allemaal niet zoveel uit, als je maar in Jezus gelooft.’ In deze gedachte klinkt door de ‘oecumene van het hart’ en het maakt de overstap naar een andere kerk of naar de evangelische beweging heel gemakkelijk. We zullen ook goed in de gaten moeten houden dat ‘beleving’ toetsing van standpunten moeilijker maakt. Wat wordt nog als criterium aanvaard: wat ik voel of wat er bijv. uit de Bijbel naar me toekomt? Jongeren laten zich wat dit betreft meer gezeggen door de Bijbel dan door belijdenisgeschriften of de traditie. Je kunt dat jammer vinden, tegelijk biedt het ook weer perspectief: er wordt blijkbaar in ieder geval nog een norm gehanteerd (namelijk de Bijbel). Laten we van daaruit maar gaan werken.

9. Christelijke jongeren hebben vaak heel andere verwachtingen van de kerk en hun optreden daarin dan de kerk heeft aan verwachtingen m.b.t. jongeren.

Als je weinig met elkaar praat, weet je ook niet wat de ander beweegt, wat hem bezighoudt, wat hij aan wensen, verwachtingen of aspiraties heeft. Wanneer er geen communicatie is (eigenlijk is dat onmogelijk, zo gauw er twee of meer mensen bij elkaar zijn wordt er altijd gecommuniceerd, alleen niet altijd verbaal), ontstaat er ook snel miscommunicatie. Dan praat of denk je langs elkaar heen. Dat blijkt in de kerk ook veel te gebeuren. Ouderen verwachten van jongeren misschien wel een heleboel (of misschien juist wel niet), maar als jongeren dat niet weten, of wanneer het allemaal wel vanzelfspreekt, kunnen (of willen) ze daar niet altijd (meer) aan voldoen. Ook omgekeerd is dat zo. Jongeren zitten er op te wachten dat je ze inschakelt bij het gemeente-begeuren, bijv. in de eredienst of bij het evangelisatiewerk. Maar bij de ouderen

is dat onbekend (en wordt het blijkbaar ook niet verondersteld) - ja dan kun je wachten tot je een ons weegt, als je al niet eerder teleurgesteld bent afgehaakt.

10. Christelijke jongeren vinden de kerkdiensten ouderwets, de prediking weinig actueel en het taalgebruik vaak onbegrijpelijk.

Deze conclusie zal waarschijnlijk weinig verbazing opleveren. Het past wel bij het beeld van hoe volwassenen denken dat jongeren denken over de kerkdiensten. Toch bleek uit de onderzoeken ook, dat heel veel jongeren niet alleen (graag) twee keer naar de kerk gaan, maar ook best geïnteresseerd zijn in wat er daar gebeurt. Ze zijn niet bij voorbaat negatief over het fenomeen 'kerkdienst' of 'preek'. En ze kunnen heel enthousiast zijn over een dienst of preek die hen erg aansprak. En ze waarderen het zeer wanneer er aan 'hun' problemen aandacht wordt geschonken.

Eigenlijk is het een groot wonder dat er elke zondag weer zoveel jongeren in de kerk zitten! Wat een kansen biedt dat! Zoveel jonge mensen die - menselijkerwijs gesproken - nog een heel leven voor zich hebben. Die bezig zijn met het ontwikkelen van een eigen identiteit. Die zich afvragen wat ze zullen of moeten geloven. Die met hun levensvragen naar de kerk komen. Wat een kansen geeft dat aan de kerk om te laten zien hoe relevant het geloof in God is, hoe actueel de Bijbel en hoe herkenbaar de geloofsstrijd die daarin beschreven wordt. Wat een zeggingskracht het Evangelie en de aanvaarding in en de verlossing door Christus!

Daarom kan het eigenlijk niet bestaan - en het is terecht dat jongeren daar de vinger bij leggen - dat we in de kerk net doen alsof we honderd jaar terug leven, als we in de preek volstaan met herhaling van clichés, als we er een eigen kerktal op nahouden. Laten we ons eens inleven in een aardig gereformeerd meisje dat desondanks ernstig in de 'kreukels' zit en al een tijdje met zelfmoordplannen rondloopt. Luister met die achtergrond eens een aantal weken naar de prediking. Beleef zo eens de erediensten. Of verplaats u in iemand die helemaal niet kerkelijk is groot geworden en belangstelling heeft voor het Evangelie. Wat maken zij mee? Hetzelfde als wat ik (en misschien u ook wel!?) meemaak wanneer kenners over computers spreken? Maar zo is het Evangelie toch niet bedoeld?

11. Christelijke jongeren laten zich gedurende hun ontwikkeling steeds meer beïnvloeden door leeftijdgenoten/vrienden en steeds minder door de ouders. Toch hebben zij vaak nog goed contact met de ouders.

Volwassenen die zich de roerige jaren zestig herinneren verbazen zich er wel eens over dat kinderen / jongeren zo'n goede relatie hebben met hun ouders. Er is een soort kameraadschap ontstaan waarin allerlei dingen samen worden ondernomen, waarin de kinderen hun ouders tutoyeren en waarin ouders hun kinderen behoorlijk vrij laten. De autoritaire opvoeding, inclusief alle conflict die dat met zich meebracht, is 'uit'. In dit opzicht zijn christelijke ouders en jongeren niet echt anders dan niet-christelijke.

Dat geldt ook voor het gegeven dat jongeren zich gaandeweg hun ontwikkeling steeds meer laten beïnvloeden door andere jongeren met wie ze (intensief) omgaan. Hier is niet alleen de groepscode van belang. Ook in onderlinge vriendschappen kunnen jongeren veel voor elkaar betekenen, waarbij moet worden opgemerkt dat meisjes hiervoor gevoeliger zijn dan jongens, omdat jongens toch meer in een groep opereren. Ouders blijven trouwens belangrijk, en dan met name de moeder.

12. Christelijke jongeren onderscheiden zich amper van niet-christelijke jongeren. Dat geldt vooral op het gebied van levensstijl, de invulling van het dagelijks leven, het ondergaan van de cultuur. Iets minder voor hun morele optreden en denken. Hier zijn christelijke jongeren vaak 'behoudender' dan niet-christelijke jongeren.

Dit zou je als slotconclusie kunnen formuleren. En ik denk dat wie zichzelf een beetje kent van deze conclusie niet echt zal opkijken. De (post)moderne mens zit in ons hart. Ook christenen ontkomen niet aan beïnvloeding door de cultuur. Daar helpt geen klooster of eiland meer tegen, zelfs niet het afschermen van radio of televisie. De cultuur zit in de lucht en alleen wanneer je niet zou ademen ben je er immuun voor. Overall komen de cultuurprikkelers op ons af: in de reclame, in de kleding, in de auto, in ons praten met andere mensen, op ons werk, in de studie, op school en ga zo maar door.

Vraag is alleen: hoe ga je ermee om? Ontken je het? Denk je toch het te kunnen ontvluchten? Pas je je aan? Hoe onderscheiden we ons als christenen eigenlijk nog van mensen die nergens aan doen? Dat lijkt me een belangrijke vraag om met elkaar over na te denken. Hoe geven we vorm en inhoud aan het 'wel in de wereld maar niet van de wereld'?

Jongeren ondergaan de invloed van de cultuur net als volwassenen. Het is bij hen misschien iets meer zichtbaar, omdat de jongerencultuur anders is dan die van volwassenen. Daardoor valt het wat meer op. Er

zijn dan ook niet veel echte verschillen tussen christelijke en niet-christelijke jongeren. Hun levensstijl, de invulling van hun dagelijkse leven, hun staan in de cultuur onderscheidt zich nauwelijks. Alleen op het punt van de moraal zijn ze traditioneler en behoudender. Ze zijn nog gezagsgetrouwer en op bepaalde ethische punten denken ze duidelijk anders. En daar zal ook ongetwijfeld hun geloof een rol bij spelen. Maar ook hier lijken de opvattingen te verschuiven. Met betrekking tot abortus en euthanasie mag het allemaal nog vrij helder klinken, als het gaat om samenwonen of seks voor het huwelijk of asielzoekers of de plaats van de vrouw in de kerk (om maar eens wat ongelijksoortige categorieën te noemen) wordt door hen al heel anders gedacht dan door hun ouders. Dat belooft nog wat!

2.2. JEUGD IN BEELD? - impressie van kerkelijk jeugdbeleid

Inleiding In deze paragraaf wordt bekeken hoe er in de kerk wordt omgegaan met jongeren. Dat er in de kerk veel gedaan wordt aan jeugdwerk is evident. Zo wordt er veel waarde gehecht aan onderwijs aan de kinderen van de kerk op scholen die willen werken vanuit dezelfde principes als de kerk. In ieder geval staat in de plaatsen waar een (redelijk) grote gereformeerde kerk is, ook een gereformeerde basisschool. Vaak zelfs vlakbij elkaar, om een bepaalde eenheid uit te drukken. En op enkele plaatsen in het land zijn grote gereformeerde scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs, waar jongeren van heinde en ver naar toe komen.

Maar ook in de kerk wordt er aan met name jongeren veel aandacht besteed. Zo gauw ze de basisschool verlaten worden ze verondersteld naar catechisatie te gaan en de jeugdvereniging te volgen. Nog weer wat later komt daar in veel gevallen nog de jeugdsoos bij.

De jeugd is dus nadrukkelijk in beeld. Maar hoe? Wat doen al die mensen die met jongeren omgaan in de kerk nu met de achtergronden die we in hoofdstuk 1 hebben gevonden? Welke visie op geloof, op opvoeden of op jongeren zelf hebben zij in hun werk voor en met jongeren in de kerk? Welk doel streven ze na en welke uitgangspunten brachten hen daartoe? Deze vragen gaan we nu na. En dat doen we door eerst de catechese onder de loep te nemen, vervolgens de Bijbelstudie-verenigingen en tenslotte jeugdbeleidsplannen die in sommige kerken functioneren. Eerst wordt zo kort mogelijk de inhoud en opzet besproken waarna een evaluatieve beoordeling volgt.

2.2.1. De Catechese

Ik geloof In 1987 werd de catechisatiemethode 'Ik geloof' gepresenteerd². Voor die tijd werd veel gewerkt met 'De Weg', maar veel Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) maken nu dankbaar gebruik van 'Ik geloof'. Dankbaar - omdat er grote behoefte was aan een 'eigentijdse methode'. Iedere werkboekserie (er zijn er inmiddels 5) werd gecompleteerd met een 'handleiding voor de catecheet', waarin niet alleen praktische tips worden gegeven voor de lessen, maar waarin ook een algemene inleiding is opgenomen. Om een beeld te krijgen van de catechese in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zou het het beste zijn via een enquête na te gaan hoe er catechese wordt gegeven, welke doelen er worden gehanteerd, welke middelen, etc. In het kader van deze scriptie was dat echter niet mogelijk. Daarom is gekozen voor het analyseren van de uitgangspunten en de algemene inleidingen die geschreven zijn bij de werkboeken van de methode 'Ik geloof', omdat die door veel catecheten wordt gebruikt en naar verwachting redelijkerwijs een goed beeld geven van de gemiddelde catechisatie.

Leef en ervaringswereld Aangesloten wordt bij het bevel van de Here om de kinderen te onderwijzen in het Woord van God. De Here plaatste dat onderwijs steeds midden in de leef- en ervaringswereld van zijn kinderen, met feesten, symbolische handelingen en gedenktekens. En de Here Jezus gebruikte in zijn onderwijs ook vaak beelden uit het dagelijks leven.

Genoemd onderwijs is allereerst een taak van de ouders en in het verlengde daarvan voor de kerk. Het onderwijs in het Woord van God is ingebed in de opvoedingssituatie thuis.

De auteurs hebben geprobeerd „de catechisanten aan te spreken op hun eigen niveau en nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de alledaagse werkelijkheid. Maar hoe de stof wordt beleefd hangt in sterke mate af van de persoon en het optreden van de catecheet.”

² H.Folkers e.a., *Ik geloof*

Twee doelen worden naast elkaar nagestreefd: de leerling moet zich een bepaalde hoeveelheid *kennis en inzicht* eigen maken en ook door het onderwijs *gevormd* worden. De kennis dringt voortdurend tot het aanvaarden van de inhoud van het geleerde. De methode sluit daarmee aan bij de opzet van de Heidelbergse Catechismus. De inhoud van dat belijdenisgeschrift vormt de kernstof. Met opzet is - vanwege de beschikbare tijd in een catechisatieles en om versnippering tegen te gaan - niet gekozen voor verschillende soorten leerstof. Tegelijk wordt er van uitgegaan dat de bijbelstof, de kerkgeschiedenis en de andere belijdenisgeschriften aan de orde komen in basis- en voortgezet onderwijs. Wel worden onderwerpen hieruit geïntegreerd met de behandeling van de catechismus. Onderwerpen uit het actuele kerkelijke leven krijgen alleen dan een plaats, wanneer zij in samenhang met de grote lijn van de catechismus behandeld kunnen worden.

Opzet De methode is gebouwd op drie concentrische leergangen, zodat elke leergang (van twee jaar) globaal de stof van de catechismus doorloopt, maar iedere volgende leergang dieper op de stof ingaat. De behandeling van de Wet en het Gebed komt vooral in de latere delen aan bod, omdat in een latere levensfase de kinderen meer oog krijgen voor hun persoonlijk handelen tegenover de Here. Onderkend wordt, dat er een afstand bestaat tussen de traditionele wijze van werken tijdens veel catechisatie-uren en de praktijk in het onderwijs. Daarom wordt in de handleiding didactische ondersteuning gegeven aan de catecheet. Didactische principes die worden gehanteerd zijn:

- Naar de catechismus toe, dat wil zeggen van concreet naar abstract. Vanuit concrete gegevens („bijvoorbeeld bijbelstof”) naar de abstracte formulering van de catechismus, die ze uiteindelijk niet alleen moeten leren maar ook begrijpen³.
- Inzicht. Door nauwkeurige opbouw van de stof.
- Niveau. Ook de intellectueel wat zwakkere catechisant kan door de opstelling van de les de hoofdzaak goed begrijpen.
- Samenvattingen en schema's. De hoofdzaken moeten eruit springen; daar is typologisch vorm aan gegeven.
- Tekstanalyse. Gevraagd wordt of een gelezen bijbelgedeelte ook begrepen is.
- Opdrachten. Actieve betrokkenheid wordt gevraagd.
- Inhoud en formulering. Niet alleen de inhoud van de les(sen) moet naverteld kunnen worden, ook moet het in verband gebracht kunnen worden met de catechismustekst.
- Evaluatie. Naast het memoriseren van de catechismustekst dient ook de lesstof thuis bekeken te worden.

Lees- of werkboek In de handleiding van deel 2a wordt een aanvulling gegeven op die van 1a. In de praktijk blijkt namelijk, dat de werkboeken als leesboeken worden gebruikt, waarbij de catecheet zo nu en dan een korte toelichting geeft. Lezen en uitleggen is echter saai en weinig motiverend en ook niet vormend. Het niveau van de lessen is laag (het minimumniveau voor iedereen), dus daarmee volstaan is frustrerend voor de 'betere' leerling.

De invullesjes zijn geen doel op zichzelf (dan lokken ze uit dat leerlingen denken dat het beschikken over het juiste antwoord het doel is - weet je dat, dan ben je klaar), maar didactisch middel ter activering. Er moet naar aanleiding van de antwoorden een gesprek op gang komen. Ook bij het overhoren moet worden doorgevraagd.

Verder wordt een overzicht geboden van werkvormen, van vertellen, uitleggen, onderwijs-leergesprek tot overleg tussen catechisanten. De gekozen werkvorm is afhankelijk van situatie, onderwerp of fase van behandeling.

Levenspraktijk Deel 3a en b vormen het begin van een nieuwe cyclus. Nu wordt er ook onderscheid gemaakt tussen kern- en keuzestof. Het eerste is de minimumstof, het tweede biedt de mogelijkheid tot verdieping en concretisering. Gebruik van keuzestof is o.a. afhankelijk van belangstelling van en sfeer in de groep en van belangstelling, voorkeur en werktempo van de catecheet.

De leerlingen worden na iedere les uitgenodigd het geleerde zelfstandig te verwerken.

Opgemerkt wordt, dat jongeren die catechisatie krijgen uit dit deel, op een „vrij kritische en lastige leeftijd zijn gekomen. Het lijkt wel of het geloof in de Here deze jongeren op sommige momenten weinig zegt. Lang niet altijd zijn zij voor de catechisatie gemotiveerd.” Op die leeftijd en met de stof van de Tien Geboden moet elke kans worden aangegrepen om „heel direct in te gaan op de levenspraktijk van uw

³ H.Folkers e.a., *Ik geloof. Handleiding voor de catecheet, deel 1a*, blz.12

catechisanten en op hun houding ten opzichte van de Here. Een vrij schools afwerken van de stof in de werkboeken past daar niet bij.’⁴

Sfeer In de handleiding bij deel 4a wordt gepleit voor het meer gebruikmaken van onderwijsleergesprek, gesprek voeren, discussiëren, overleggen in groepjes en het uitwerken van vragen en opdrachten bij de behandeling van het gebed. Die activiteiten zijn meer gericht op integratie van al aanwezige kennis, dan op het leren van nieuwe dingen. Ook wordt gepleit voor een goede sfeer. Er moet bereidheid zijn te vertellen over eigen geloofsleven. En doel is het geleerde toepassen in het eigen persoonlijk (gebeds-) leven.

Niveaoverschillen De derde cyclus begint met deel 5. In deze delen wordt gekozen voor een thematische benadering van de stof. In de handleiding wordt aandacht besteed aan de niveaoverschillen die er (kunnen) bestaan in een groep. Daarom is ook gekozen voor basisteksten en keuzeteksten. In de basisteksten is veel minder sprake van een kant en klaar voorgestructureerde lesopzet. De auteurs zeggen er dan bij: „Sommige catecheten zullen dat misschien betreuren, want er zal van hen wat meer didactische inventiviteit worden gevraagd. Het grote voordeel is echter dat het overbruggen van niveaoverschillen en het aanpassen aan de eigen groep nu veel beter mogelijk is.’’⁵ De keuzeteksten (en hun grotere plek tijdens de les) zijn gekozen ter motivatie van de leerlingen.

Variatie van basis- en keuzeteksten is prachtig voor redelijk homogene groepen, maar hoe zit het, wanneer binnen een groep grote verschillen in niveau of motivatie bestaan. De auteurs geven de volgende handreiking:

- stel vragen naar niveau en verlang antwoorden op niveau;
 - zij die moeilijk kunnen memoriseren dienen huiswerk te krijgen op niveau;
 - moeilijk-lerenden hebben persoonlijke aandacht en een bemoedigende houding van de catecheet nodig
- Nieuw in deel 5 is ook de Bijbelstudie om „oog te krijgen voor het verband tussen de confessie en de Heilige Schrift’’ en om te gaan inzien dat zij „bij verschil van inzicht moeten grijpen naar de Bijbel.’’

Beoordeling We geven nu een beoordeling van deze catechisatiemethode.

Allereerst is er veel waardering voor het oppakken door de schrijvers van de uitdagende handschoen om een moderne en didactisch verantwoorde methode te maken. Er is veel tijd en energie in gestoken en het resultaat is, dat in veel gemeenten met de methode wordt gewerkt.

Waardering is er ook voor de opzet. Bewust is gekozen voor het didactische principes van het ‘aansluiten bij de leefwereld’, het activeren en motiveren van de catechisanten en voor het vormende aspect van de catechisatie. Geprobeerd is de boekjes aantrekkelijk vorm te geven.

Verder vind ik het positief te waarderen, dat gaandeweg het schrijven van de methode, rekening is gehouden met kritiek die er op eerder verschenen delen was gekomen. En dat rekening wordt gehouden met de niveau- en leeftijdverschillen van de catechisanten: de verschuiving van het meer schoolse lesgeven naar gesprek en discussie n.a.v. thema’s.

Vragen die ik bij de methode heb zijn:

* is de keus voor het gebruik van de Heidelbergse Catechismus als kernstof wel gelukkig? Hoeveel waardering ik ook heb voor de HC, eigentijds is ‘ie niet. Er staan veel moeilijke woorden, begrippen en zinnen in. De inhoud is sterk cognitief gericht. En vooral: er wordt niet echt ingegaan op vragen van jongeren. De vragen die gesteld worden, zijn (dogmatische) vragen van ouderen. Problemen heb ik ook met het uitgangspunt, dat catechisanten de abstracte formulering van de catechismus moeten leren en begrijpen. Dan vraag ik mij af: wat staat er nu centraal in het kerkelijk onderwijs? Toch niet de *tekst* van een belijdenisgeschrift? Het gaat toch om de *geloofsinhoud*?

* de hele methode is opgezet rond de catechismusstof: de stof staat centraal. Terwijl in het moderne onderwijs de leerling centraal staat. Dat wil niet zeggen dat alles wat de leerling niet leuk vindt niet aan de orde hoeft te komen, maar wel dat er in het onderwijs *vanuit de leerling gedacht* wordt: wat vindt hij interessant, waar heeft hij behoefte aan, welke vragen heeft hij, waar zit hij mee, etc. Dat is een heel andere benadering, die verder gaat dan het ‘aansluiten bij de leefwereld’. Het is een heel andere manier van denken en richting geven, die op (gereformeerde) scholen al breed wordt toegepast maar in de kerk nog niet echt lijkt te zijn doorgedrongen.

* ik vind de methode daarom ook nog behoorlijk cognitief gericht. Het accent ligt duidelijk op geloofsoverdracht (kennis en inzicht) in plaats van op geloofsvorming en -beleving. Het item

⁴ M.E.Hoekzema en J.Meerveld, *Ik geloof.Handleiding voor de catecheet, deel 3*, blz.10

⁵ M.E.Hoekzema en J.Meerveld, *Ik geloof.Handleiding voor de catecheet, deel 5a*, blz.7

‘geloofsbeleving’ ontbreekt ook in de algemene toelichting. Zou het niet goed zijn - ook gezien de achtergronden uit hoofdstuk 1 - dat hier toch meer *evenwicht* ontstaat. En zou je juist in onze tijd, waarin beleving zo belangrijk is, in de catechisatie daar niet nadrukkelijker rekening mee moeten houden? Is dat geen geweldige kans om het geloof daadwerkelijk betekenis te laten krijgen in het leven van de catechisant?⁶

* er wordt vrij gemakkelijk van uit gegaan, dat bijbelstof, kerkgeschiedenis en andere belijdenisgeschriften wel aan de orde komen in het gereformeerde onderwijs. Maar welke afspraken worden er met dit onderwijs gemaakt? Is er regelmatig *overleg en afstemming*? Ik krijg uit verhalen van catechisanten juist de indruk, dat ze het idee hebben dat op catechisatie, school en jeugdvereniging dezelfde onderwerpen worden behandeld.

* ik vind de methode nog behoorlijk schools. De praktijk heeft uitgewezen dat het ook zo is opgepakt, terwijl de auteurs juist een niet-schools gebruik van de methode bepleiten. Zou dat schools-gebruik niet komen doordat toch heel veel materiaal *standaard* wordt aangereikt? Is dat niet het gevaar van elke uitgewerkte methode, dat met ‘hapklare brokken’ wordt gewerkt? Behoorlijk wat leesteksten, invuloefeningen, vragen en opdrachten, huiswerk- wat is dan nog het specifieke van de catechisatie? Kweek je zo geen ontzettende tegenzin tegen het kerkelijk onderwijs? Zou er niet nog verder gegaan moeten worden met de ontwikkeling die je in latere delen ziet, waarin de nadruk meer komt te liggen op gesprek en discussie?

* wat te denken van het memoriseren van teksten uit de catechismus. Afgezien van het feit of wel echt begrepen wordt wat in het hoofd wordt gestampt, is het memoriseren zoals wij dat gewend zijn niet uit de tijd? Natuurlijk is het belangrijk dat je een ‘basispakket’ informatie altijd beschikbaar hebt. Maar laten dat dan echt de hoofdzaken, de kern van het geloof, zijn. Kunnen we de catechisanten niet beter leren hoe en waar ze belangrijke informatie kunnen opslaan in hun computer of boekenkast, zodat ze gemakkelijk dingen kunnen opzoeken en terugvinden? Dat is ook de lijn die in het reguliere onderwijs tegenwoordig veel meer getrokken wordt.

Kortom: Naast waardering is er ook wel kritiek te geven op de methode ‘*Ik geloof*’ die momenteel in veel catechisatielokalen gebruikt wordt. Nemen we de achtergronden uit hoofdstuk 1 als gewenst uitgangspunt, dan is er nog wel een en ander aan te passen. De vraag is legitiem, of in het kerkelijk onderwijs niet aan de verkeerde kant wordt begonnen: van de stof naar de leerling, in plaats van andersom.

2.2.2. De Bijbelstudieverenigingen

Belangrijke plaats Sinds jaar en dag functioneren in de Gereformeerde Kerken Bijbelstudie-verenigingen en -bonden. Ze zijn haast niet meer weg te denken en vervullen een belangrijke plaats voor veel volwassenen en jongeren voor hun geloofsvorming. Ten behoeve van de jeugd zijn er twee bonden die binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) activiteiten ontplooiën, te weten de Bond voor Gereformeerde Ouderverenigingen en de Bond van Gereformeerde Jongerenverenigingen. Van beide hebben we beleidsdocumenten opgevraagd om na te kunnen gaan in hoeverre in het ‘officiële beleid’ de door ons gevonden achtergronden in beeld zijn. Van beide bonden zullen we dat nu nagaan.

2.2.2.1. De Bond van Gereformeerde Ouderverenigingen

Werken in het verbond De Bond van Gereformeerde Ouderverenigingen (BGO) is een organisatie die hulp wil verlenen bij het werk voor de jeugdverenigingen voor 12-16-jarigen. Deze leeftijdsgroep is niet die

⁶ Daarom ben ik ook blij met de herziene uitgave van *Ik geloof deel 1*, zoals die in 1997 tot stand kwam (M.E.Hoekzema, J.Meerveld, *Ik geloof deel 1a. Handreiking voor de catecheet*, tweede gewijzigde druk, 1997). Naast de onderrichtsdoelen (kennis en inzicht) en de vormingsdoelen (persoonlijke aanvaarding) zoals die in de oorspronkelijke versie van deel 1 waren opgenomen, zijn er nu opvoedingsdoelen toegevoegd. De catechese is erop gericht dat de jongere komt tot:

- een hechte persoonlijke geloofsrelatie met de Drieenige God, waarbij sprake is van liefhebben, geloofsvertrouwen en omgang;
- zelfstandig als christen functioneren in de gemeente en in de samenleving.

In de eerste jaren ligt het accent meer op onderrichtsdoelen en in de laatste jaren meer op de bewuste eigen keus. Dit nieuwe deeltje bepleit verder ook een evenwicht in het onderwijsproces tussen leerstof, onderwijzen en leren. Het accent in deze methode wordt gezien de doelstellingen gelegd bij het leren. Dit in tegenstelling tot de eerste versie, waarin het onderwijzen centraal stond. Nadrukkelijk komt hierbij ook de persoon van de catecheet ter sprake: juist voor de ‘hogere doelen’ is de catecheet een belangrijk middel. Zijn enthousiasme en betrokkenheid kunnen aanstekelijk werken. Zijn houding, uitstraling en de manier waarop hij met het geloof omgaat, zijn bepalend voor de sfeer waarin gewerkt wordt en voor het bereiken van de doelen. „De catecheet moet zich ervan bewust zijn dat hij, als het goed is, een identificatiefiguur voor de catechisanten is.”

waarop deze scriptie zich in eerste instantie richt. Toch is er voor gekozen ook aandacht te besteden aan de BGO, omdat het goed is om te weten hoe deze bond aankijkt tegen de jeugd en het jeugdwerk in de kerk. In 1976 en 1986 heeft de BGO een handleiding uitgegeven onder de titel 'Werken in het verbond', met informatie over de Bond en de verenigingen. Het ligt in de bedoeling in 1999 een vernieuwde versie te presenteren. Hiervan heb ik een drukproef mogen ontvangen, om te gebruiken voor de scriptie. In de handleiding zijn doelen, doelgroep en werkvormen nader uitgewerkt.

De Novib-methode

Het algemene verenigingsdoel is: „De jongeren door middel van persoonlijke en gezamenlijke Bijbelstudie, helpen ontdekken wie de Here voor hen is en hoe ze als kinderen van Hem mogen en moeten leven.” Er wordt aan toegevoegd dat het uiteindelijk gaat om onze persoonlijke relatie met de Here. En bij het groeien in die relatie en het komen tot de keus voor de Here Jezus hebben we elkaar nodig.

„We willen ze zover brengen dat ze met zestien jaar zoveel mogelijk zelfstandig Bijbelstudie kunnen en willen doen. Zelfstandig betekent hier dat jongeren geleerd hebben op welke manieren je zo een Bijbelgedeelte kunt onderzoeken en op je laten inwerken dat je werkelijk 'drinkt uit de Bron van het Leven'.” Hier wordt de vergelijking met de Novib-methode gemaakt. Die is erop gericht mensen in ontwikkelingslanden geen vis te geven maar hen te leren hoe ze met hun eigen middelen zelf vis kunnen vangen. „Zo is het ook met jongeren. Om in hun (geestelijke) levensonderhoud te kunnen voorzien moeten ze niet alleen weten welke prachtige edelstenen er te vinden zijn. Zij moeten ook weten hoe ze die edelstenen uit Gods Woord moeten halen.” Dan komt het aan op eerbiedig luisteren naar wat de Here tot ons te zeggen heeft in een bepaald Bijbelgedeelte en je daarvoor willen en kunnen openstellen. Hoofd, hart en hand zijn dan alle drie belangrijk. Kennisdoelen, vaardigheidsdoelen en houdingsdoelen worden onderscheiden. Voor de laatste wordt dat zo ingevuld: „de omgang met God willen onderhouden, meer van de Here willen weten, God willen loven en prijzen, je open willen stellen voor de Heilige Geest, elkaar willen dienen.”

Visie en vertrouwen

Het is volgens de BGO belangrijk dat jeugdleiders visie hebben op en vertrouwen in de jeugd. Het omgaan met jongeren heeft te maken met ruimte bepalen en grenzen stellen. Daarbij moet sprake zijn van wederzijds respect en geduld.

Ook worden enkele handreikingen gegeven om het typische van de jeugd in deze leeftijdsfase te begrijpen. Er wordt gewezen op de puberteit (onrust, veel spanningen, meer verantwoordelijk gesteld voor eigen gedrag, volwassenen die nog wel stevig willen sturen, kwetsbaar), lichamelijke (erg bezig met gezondheid, veel slapeloosheid, instabiliteit), gedrag (zelfstandigheid, afwijzende, zich afzettende en kritische houding, experimenteren, idolen als identificatiefiguren, zoeken naar jezelf), gedachten (nog niet in staat gedachten van anderen in de overwegingen te betrekken, voortdurend gevoel dat anderen op hen letten), gevoelens (niemand geeft om ze, geen positief zelfbeeld (m.n. bij meisjes), angsten, meningen gebaseerd op gevoelens, piekeren over schoolprestaties), omgeving (piekeren over relatie met ouders, problemen met ouders) en tenslotte groep (steeds belangrijker, gepest worden).

Voor de begeleiding van de 13-15-jarigen wordt als doel gesteld dat de leider een goede relatie opbouwt met de jongeren en ook tussen jongeren onderling, een relatie die veiligheid en openheid geeft. De leiding dient daar dan ook veel energie in te investeren.

In de handleiding wordt een breed scala aan werkvormen voor allerlei typen situaties geboden. De bond wil geen voorschrift geven voor een ideale inrichting van het verenigingsuur. Dat dient te gebeuren afhankelijk van de leider en de situatie.

Het eigen bestaan van de Bijbelstudievereniging naast bijv. de catechese krijgt ook kort aandacht in de handreiking. „Het eigene van onze verenigingen wordt bepaald door een-bezig-zijn-met-de-Schrift dat op catechisatie en op de godsdienstles weinig of geen aandacht krijgt.” Gezegd wordt dat op catechisatie het accent ligt op kennisoverdracht.

Beoordeling De BGO biedt een aantal goede handreikingen aan de jeugdleiders. De doelen zijn helder geformuleerd. Duidelijk is dat de nadruk ligt op Bijbelstudie, gericht op een persoonlijke relatie met de Here. Het is jammer dat die 'persoonlijke relatie' niet specifiek wordt uitgewerkt. Ik krijg toch sterk de indruk dat de vorming vooral bestaat op het gebied van Bijbelstudie. En dat is heel belangrijk. Maar gemist wordt m.i. dat geloofsbeleving ook voor 'jongere jongeren' heel belangrijk is.

Kort en krachtig wordt inzicht geboden in kenmerken van de jeugd. Dat is een goede zaak: het kan veel miscommunicatie voorkomen en attenderen op bestaande moeiten. Ook vind ik positief dat leiders

gestimuleerd worden echt te investeren in een goede relatie met de jongeren. Gemist heb ik aandacht voor de cultuur (sport, muziek, film en tv) en seksualiteit.

Vragen heb ik bij de afgrenzing naar catechese en onderwijs: heeft de BGO wel goed zicht op waar deze beide categorieën mee bezig (willen) zijn? In de catechese bijv. wordt ook steeds meer het accent gelegd op vorming, houding, etc. Verder zou uit de algemene doelstelling kunnen worden opgemaakt dat de jeugd op 12-jarige leeftijd pas voor het eerst met de Bijbel en het geloof in aanraking komt ('helpen ontdekken wie de Here voor hen is'). In hoeverre stemt de BGO zijn werk af op dat wat er op de basisscholen en in de gezinnen (is) gebeurd m.b.t. dat ontdekken?

Kortom: waardering voor de goede aanzetten die door de BGO gegeven worden op het gebied van doelen en kenmerken van de jeugd. Vragen op het gebied van de geloofsbeleving en het aangaan van 'een relatie met de Here' en op de afstemming t.o.v. catechese en het gereformeerd onderwijs.

2.2.2.2. De Bond van Gereformeerde Jongerenverenigingen

Kompas Voor de periode 1996-2000 heeft de BGJ een kort beleidsplan ontwikkeld. Daarin wordt onder andere melding gemaakt van het in de statuten omschreven doel: „De bond heeft ten doel de gereformeerde jongeren, in het bijzonder hen die zich daartoe in verenigingsverband organiseren, te helpen God zelfstandig lief te leren hebben en te dienen.” Daarbij zijn volgens het bestuur zowel hoofd, hart als handen van belang. Bijvoorbeeld in de *modules* die worden uitgegeven, is voor al deze drie dimensies aandacht. En ook in de schetsen zal daarvoor, meer dan in het verleden, aandacht zijn.

Het beleidsplan is summier en geeft slechts een opsomming van materiaal, activiteiten, hulp die geboden kan worden en afstemming die plaats moet hebben binnen de organisatie⁷.

Uitbreider is de notitie *‘Je kompas om je vereniging beter te laten functioneren.’*⁸ Daarin wordt ook een paragraaf gewijd aan de doelstelling van de vereniging. In 1993 is als nieuwe doelstelling van de verenigingen aangegeven: „zich buigen over Gods Woord, om elkaar te helpen God, onze Vader, zelfstandig lief te hebben en te dienen.” „Het gaat dus in de bijbel om veel meer dan wat feitjes en theoretische kennis. God maakt zichzelf aan ons bekend en vraagt om reactie: bekering, geloof, liefde tot Hem. Hij verandert onze houding: Hij geeft ons nederigheid en dankbaarheid en brengt ons tot aanbidding.”⁹ Het gaat daarbij niet alleen om begrijpen, maar ook om aanvaarden en leren toepassen.

Gesproken wordt over een eigen relatie met God en zelfstandig leren geloven.

Alhoewel het goed is geweest dat in de nieuwe doelstelling het accent op 'kennis' is afgezwakt, komt het geheel me nog wel als behoorlijk cognitief over. Aan (gezamenlijke) geloofsbeleving wordt geen aandacht besteed. En hoe deze doelstelling zich verhoudt tot die van het beleidsplan 1996-2000 is me onduidelijk.

Over 'persoonlijke ontwikkeling en de vereniging' gaat een aparte paragraaf. Punten als 'zelfstandig worden' en 'weg ouders?' komen kort aan de orde. M.b.t. dat laatste wordt opgemerkt: „Het zou niet goed zijn als je op je 25e nog net zo bent als toen je 13 was: in allerlei beslissingen afhankelijk van je ouders. Daar moet een eind aan komen, want je wordt zelfstandig. Je moet leren om zelf na te denken: waarom geloof ik dit eigenlijk? Wat betekent het, dat ik dit geloof? En hoe leef ik zo, dat God het fijn vindt? (...) Al deze beslissingen zul je zelf moeten nemen, omdat je zelfstandig wordt.”¹⁰ Aspecten die verder nog aan bod komen zijn * groepsgedrag („je ontwikkelt dan nog geen eigen mening”), * verantwoording („samen aan de slag op een vereniging”) en * verscheidenheid („verschil in interesses, korter lid van een vereniging, veel afleiding en concurrentie, bijv. televisie en uitgaanscultuur”).

Het is positief te waarderen, dat de bond de zelfstandigheid in het geloven van jongeren op het oog heeft. En de betekenis die jongeren daarin voor elkaar kunnen hebben. Maar verder vind ik de aandacht die besteed wordt aan ontwikkeling en leefwereld van jongeren wel erg mager. Ook vind ik de toonzetting van de notitie niet erg bij-de-tijd en zeker niet afgestemd op een jongerenpubliek. Het komt over als een betoog van een oudere tegen een jongere. Opvallend is bijv. het vele gebruik van het woordje 'moeten'.

⁷ De voorzitter van de BGJ, Henk Jansma, vertelde dat er op dit moment gewerkt wordt aan een nieuw beleidsplan dat minder 'product-gericht' is.

⁸ *Je kompas om je vereniging beter te laten functioneren. Deel 1 - Orientatie op het verenigingsleven*, uitgave BGJ 1998

⁹ *Kompas*, blz.12

¹⁰ *Kompas*, blz.21

Vereniging in gemeente Welke plek neemt de jeugdvereniging in binnen de kerkelijke gemeente. Ook daarover wordt in *Kompas* geschreven. Ik noem dat hier, omdat het voor de rest van m'n scriptie interessant is om te weten hoe er vanuit de BGJ tegen de verhouding vereniging en gemeente wordt aangekeken. Vanuit de geschiedenis is aan te tonen dat er altijd veel nadruk heeft gelegen op de zelfstandigheid van de verenigingen. „Karakteristiek voor het georganiseerde jeugdwerk is dat het is: gemeenschappelijke zelfwerkzaamheid. Dit houdt in dat het JV-werk niet onder leiding van ambtsdragers staat. (...) Terughoudendheid inzake het verenigingswerk past de kerkenraad. Op de vereniging gaat het om het verwerken en toepassen van de verkondiging. Dat is een taak waar gemeenteleden verantwoordelijk voor zijn. De kerkenraad moet wel tot dit werk aansporen, maar het jeugdwerk moet niet ingekapseld worden in een project van gemeenteopbouw onder leiding van de kerkenraad.”¹¹ Dit uit elkaar spelen van Bijbelstudie als persoonlijke taak van ieder gemeentelid en de verantwoordelijkheid van de kerkenraad daarin, kan ik niet meemaken. Ik vind het ook ongezond. Niet omdat een kerkenraad alles naar zich toe zou moeten trekken. Maar wel, omdat Bijbelstudie een *gezamenlijk belang* is van de gemeente. Vanuit de stellingname die de BGJ kiest, is het begrijpelijk, dat initiatieven die er op gericht zijn om Bijbelstudie wel onder te brengen in een gemeenteopbouw-concept, met argwaan worden bekeken. Zo worden kritische noten in het rapport gekraakt bij het onderbrengen van de jeugdvereniging in de dienstgroep ‘onderricht’ van het dienstgroepenmodel van M.te Velde. (Over dit dienstgroepenmodel meer in hoofdstuk 4.) Ook zijn pleidooi voor een toerustingscommissie en een toerustingsprogramma kan geen genade vinden: „Afspraken, overleg en coördinatie tussen allerlei groepen in de gemeente is niet verkeerd. Wat hier wordt voorgesteld, leidt echter tot een centralisatie van het verenigingswerk binnen een bepaalde plaats. Eigen verantwoordelijkheid en speelruimte kunnen gemakkelijk uit het zicht raken. Voor jeugdverenigingen is dit funest.” Het vormen van nieuwe groepen en het wijksgewijs werken, gestimuleerd door een landelijke toerustingscentrale, worden eveneens afgekeurd: „Het lijkt erop dat hier wordt voorbij gegaan aan het werk van de huidige jeugdbond. (...) Talloze jongeren zijn in het (brede) verenigingsleven actief en deze structuur biedt hen een uitdaging tot contact, hulp, samenwerking en het leren van allerlei vaardigheden.”¹² Afgezien van het feit dat de Bijbelstudiebonden goed werk verrichten en organen zijn waarin heel veel mensen actief en gemotiveerd bezig zijn, kun je je wel afvragen of in een dergelijke stellingname niet zichtbaar wordt dat het *middel* dat de bond was tot georganiseerde Bijbelstudie niet zelf tot een *doel* is geworden. In de keerzijde van de notitie¹³ is overigens m.b.t. opvoeding, prediking, catechese en vereniging te lezen: „De kerkenraad heeft in principe de taak deze verschillende gebieden van toerusting te coördineren.” En: „Een vereniging mag en kan niet als los zand binnen een gemeente functioneren!” Dat lijkt me heel andere taal. En wanneer het echt gemeend is, dan kan ook eventueel de verenigingsvorm of de bondsstructuur zoals die nu functioneert, ter discussie gesteld worden. Dan kan gekozen worden voor die vorm, die op dit moment het beste lijkt om het doel te bereiken.

Kortom: Bij de BGJ is er op beleidsniveau nog niet veel ontwikkeld waarin rekenschap wordt gegeven van kennis van het eigene van jongeren, zoals dat bepaald wordt door o.a. ontwikkeling en cultuur. Wel zijn er goede aanzetten m.b.t. het doel van de gezamenlijke Bijbelstudie, en de uitwerking daarvan naar de dimensies hoofd, hart en handen.

2.2.3. Kerkelijke jeugdbeleidsplannen

In de lift Kerkenraden zijn de laatste jaren nadrukkelijker bezig met beleidsvorming. Dat past in onze tijd, waarin alles gericht is op doelmatigheid en efficiëntie en waarin expliciet gevraagd wordt naar doelen die worden nagestreefd en de middelen die daar dan vervolgens bij (moeten) worden gekozen. Deze bewustwording is naar mijn idee positief te beoordelen. Het is een goede ontwikkeling dat kerkenraden meer oog krijgen voor wat ze aan het doen zijn en hoe ze in en met bepaalde zaken om kunnen gaan. Sommige mensen vinden deze ‘verzakelijking’ maar niets en vinden dat je van de kerk geen bedrijf moet maken: de kerk is een geestelijke instelling. En dat is ook zo. De kerk is geen bedrijf. En je moet oppassen dat je het eigen karakter van de kerk niet uit het oog verliest. Maar dat wil nog niet zeggen, dat je ontwikkelingen in bijv. de bedrijfsvoering, in het management van bedrijven, niet vruchtbaar zou kunnen

¹¹ *Kompas*, blz.25,26. Besproken wordt hier het boekje van P.Niemeijer, *Schriftonderzoek en levenstaak*, (Woord en Wereld nr 26), uit 1994

¹² *Kompas*, blz.26

¹³ *Je Kompas om je vereniging beter te laten functioneren, deel 2. Evaluatie van het verenigingswerk*, uitgave BGJ 1998, blz.47

maken voor de kerk. Want veel dingen waarmee je in een bedrijf te maken krijgt, spelen ook in een kerkelijke gemeente. Daarvoor je ogen sluiten getuigt naar mijn idee dan ook niet van wijsheid. Dankzij de beleidsbezinning op de kerkenraad, komt ook het jongerenwerk in beeld. Er wordt over nagedacht, er worden enquêtes gehouden, ideeën ontwikkeld, plannen vastgelegd en uitgevoerd. Hoe zien die beleidsplannen eruit? Kun je er ook iets terugvinden van de achtergronden die in hoofdstuk 1 zijn geformuleerd? Dat gaan we nu na. En we doen dat allereerst door aandacht te besteden aan de Werkmap Jongerenbeleid zoals die door het GVI is uitgegeven. Veel plaatselijke plannen zijn op die werkmap gebaseerd. We geven een overzicht van de inhoud en daarna een korte beoordeling van de werkmap. Vervolgens zullen we enkele plaatselijke plannen / uitwerkingen bekijken. Ook kijken we naar materiaal zoals dat in andere kerken is verschenen. Zo besteden we aandacht aan het synoderapport *'Jongeren, kerk en geloven. Gespreksmateriaal voor het synode-beraad'* van de Landelijke Hervormde Jeugdraad en aan het boekje *'De handen ineen deel 2'* van de Christelijke Gereformeerde Jongeren Organisatie. Maar nu eerst de Werkmap Jongerenbeleid van het GVI.

2.2.3.1. De Werkmap Jongerenbeleid van het GVI

Beschrijving In 1995 verscheen de eerste uitgave van de losbladige map („zo kan er gemakkelijk wat tussengevoegd worden”), die is geschreven door de ‘werkgroep Jongeren in de kerk’ op basis van enerzijds materiaal dat hen is toegestuurd door de kerken en anderzijds eigen materiaal-ontwikkeling. Daarna is de map twee keer aangevuld. Hij is nog niet ‘af’ en gebruikers worden aangemoedigd via ‘ervaringsformulieren’ hun mening over de map kenbaar te maken.

Doel van de werkgroep is ‘handreikingen te bieden voor uw eigen beleid’. Ieder hoofdstuk heeft wisselend een gedeelte dat getypeerd wordt als ‘beleidsplan’ (op een gestructureerde manier wordt aangegeven hoe er beleid kan worden gemaakt), als ‘draaiboek’ (concreet wordt aangegeven hoe een bepaalde activiteit of maatregel kan worden aangepakt) en als ‘voorbeeld’ (kant en klaar en eenvoudig aan te passen aan de eigen situatie). Deze opzet maakt het lastig de werkmap te beoordelen op basis van de achtergronden uit hoofdstuk 1. Het is immers veel meer een werkmap die bouwstenen aanreikt om te komen tot een beleidsplan, dan een beleidsplan zelf.

De map bestaat uit twee delen: A. is meer bezinnend, B. meer praktisch.

Uitgangspunten In deel A komen twee onderwerpen aan bod, nl. 1. Bezinning op jongerenbeleid en 2. Het maken van beleidsplannen. A1 begint met een draaiboek. Er wordt een stappenplan geboden voor de bezinning in de kerkenraad: 1. Bijbelstudie, 2. Gesprek met jongeren en ouders, 3. Bezinning op eigen taak, 4. Formuleren van uitgangspunten en 5. Bepalen van invloed van de cultuur.

Daarna wordt een voorbeeld gegeven van uitgangspunten voor jongerenbeleid. Jongeren en de gemeente hebben elkaar nodig, want in de gemeente:

- laat de Here Zijn evangelie horen;
- kunnen jongeren de uitwerking van dat evangelie in het leven van de mensen zien;
- wil de Here (door Zijn ambtsdragers) voor jongeren zorgen;
- kan men niet zonder de gaven en inzet van jongeren.

Jongeren kunnen het best in de gemeente functioneren wanneer:

- ze worden begrepen en geaccepteerd;
- rekening wordt gehouden met hun ontwikkeling en hun ideeën;
- hun gaven nuttig worden gebruikt.

Vervolgens worden deze punten nader uitgewerkt.

A2 gaat over het maken van beleidsplannen en bevat daarvoor een draaiboek met twee lijsten met aandachtspunten en ook nog een draaiboek voor het maken van een enquête, ook met aandachtspunten erbij.

Tien thema's In deel B gaat het over tien thema's, te weten: 1. Jongeren en ambtsdragers, 2. Bijbelstudie, 3. Persoonlijke geloofsvorming, 4. Levensstijl en ontspanning, 5. Jongeren in de gemeente, 6. Jongeren en (geloofs)opvoeding, 7. Catechisatie en onderwijs, 8. Jongeren in de eredienst, 9. Jongeren in de samenleving en 10. Thema bijeenkomsten.

B1 geeft een beleidsplan voor het huisbezoek met jongeren van 12+ en een draaiboek voor een gezinshuisbezoek met jongeren van 12+. Verder worden aandachtspunten geboden voor zo'n

gezinshuisbezoek en voor huisbezoek aan (alleenwonende) jongeren, voor gespreksonderwerpen voor een huisbezoek van ouderlingen en voor dat van diakenen. Dan volgen nog een draaiboek voor de gespreksavond tussen jongeren en ambtsdragers en een beleidsplan voor verbetering van contact tussen ouderling en jongeren, met ook hier weer als toevoeging enkele aandachtspunten.

B2 (Bijbelstudie) biedt een beleidsplan voor het stimuleren van Bijbelstudie op verenigingen, een draaiboek voor voorstudie voor de Bijbelstudievereniging of persoonlijke Bijbelstudie van 16+ en een voor het begeleiden van verenigingen van 16+. Daarna volgen aandachtspunten voor de ouderling en diaken op bezoek bij de Bijbelstudievereniging. Het geheel wordt afgesloten met een beleidsplan voor het bevorderen van persoonlijk bijbellezen en Bijbelstudie door jongeren.

B3 (Persoonlijke geloofsvorming) bevat een draaiboek huiselijke eredienst.

B4 (Levensstijl en ontspanning) geeft een voorbeeld voor drie gespreksavonden over barbezoek, aandachtspunten voor het opzetten van een jeugdsoos en een voorbeeld voor een instructie voor een jeugdsoos voor zowel jeugd uit verschillende gemeenten zonder apart lidmaatschap als voor jeugd uit een kerkelijke gemeente met een speciaal lidmaatschap van de soos-vereniging. Daarna volgen een draaiboek voor het houden van een soos-avond, aandachtspunten voor het muziekbeleid op de soos en idem voor alcoholgebruik op de soos. Tenslotte wordt een beleidsplan voort het benaderen van het thema 'christelijke levensstijl' geboden en een draaiboek voor een gespreksavond over seksualiteit voor jongeren (16+) en ouderen.

In B5 (Jongeren in de gemeente) worden aandachtspunten gegeven voor een instructie van een jeugdraad/jeugdcentrale en een voorbeeld voor een reglement voor de jeugdraad. Dan volgt een beleidsplan m.b.t. het jonge gemeentelid met een handicap en een m.b.t. kerkelijke randjongeren (met aandachtspunten). Vervolgens een beleidsplan diaconaat en jongeren met twee draaiboeken: een voor bezinning door diakenen over 'jongeren en diaconaat' en een voor gespreksavonden tussen jongeren en diakenen over diaconale taken. Tenslotte wordt een beleidsplan voor integratie jongeren en ouderen door middel van huisgroepen geboden compleet met een draaiboek huisgroepen.

B6 (Jongeren en (geloofs)opvoeding) biedt aandachtspunten voor een gesprek, een huisbezoek, een avond, een preek over 'voorbeeld zijn en voorbeeld volgen' gevolgd door een beleidsplan pesten (met opnieuw aandachtspunten).

In B7 (Catechisatie en onderwijs) worden twee voorbeelden geboden voor catechisatiekampen (een over 'God vraagt stijl' en een over 'bidden') en ook twee beleidsplannen (over beweegredenen belijdeniscatechisanten (compleet met draaiboek voor een gesprek daarover) en voor werken met jongeren in de kerk).

In B8 (Jongeren en eredienst) treffen we een beleidsplan betrokkenheid bij de preek in de eredienst vergroten aan met een voorbeeld over de voorbereiding van de preek.

B9 (Jongeren in de samenleving) biedt een vijftal aandachtspunten voor het beter begrijpen van de leefwereld van jongeren.

En B10 tenslotte, over Themabijeenkomsten, geeft een voorbeeld voor een themabijeenkomst van kerkenraad en jeugd met als onderwerp 'thuis in de kerk' en twee draaiboeken, nl. voor een wijkavond met als onderwerp 'huiselijke eredienst' en voor een avond met jongeren en ouderen over de invloed van de cultuur.

Beoordeling Allereerst valt het initiatief van de werkgroep en het GVI voor het samenstellen en uitgeven van een dergelijke map zeer te waarderen. De map geeft veel concrete informatie die gemakkelijk is toe te passen en te gebruiken in gezin(!) en gemeente. Bovendien kan zo'n map een goede stimulans zijn bij het nadenken over en het vormgeven van de omgang met de jeugd en hun betekenis voor de gemeente. Dat er veel behoefte is aan informatie over dit onderwerp, wordt bewezen door het feit dat veel kerkenraden de map hebben aangeschaft en gebruiken voor de ontwikkeling van eigen beleid.

Zoals al eerder aangegeven is het gezien het karakter van de map lastig de in hoofdstuk 1 van deze scriptie gevonden achtergronden terug te vinden. Maar met name in de delen die bedoeld zijn als bezinning en ook wel in sommige praktische uitwerkingen in draaiboeken, is er herkenning en zie ik elementen terug van de achtergronden. Wel heb ik het aspect wat er nu vanuit de eigen ontwikkeling over jongeren te zeggen is een beetje gemist; er wordt slechts terloops aandacht aan besteed. Daarmee hangt samen, dat niet echt helder is en wordt wat onder 'jongeren' verstaan wordt en wat nu het specifiek eigene van hen is.

Ik wil mijn beoordeling nu een beetje toespitsen op de rol die een dergelijke map in de praktijk kan hebben. Het is immers een *werkmop* om beleid te *ontwikkelen*.

Over deel A:

* de handreikingen voor de bezinning vind ik zeer *to the point*. Je kunt er echt wat mee, m.n. met de bijbelse gegevens die worden geboden. Wel zou ik er persoonlijk voor kiezen eerst met jongeren en hun ouders te praten (om het probleem helder te krijgen) en vervolgens na te gaan denken over wat de Bijbel er over zegt, enz. En ik zou ook eerst willen nagaan wat de invloeden zijn van de cultuur voordat ik met het formuleren van uitgangspunten begin. Op dit punt mis ik ook wat er vanuit de ontwikkelings-psychologie over jongeren te zeggen is.

* wat de geformuleerde uitgangspunten betreft: deze zijn zeer goed en helder geformuleerd. Wel vraag ik me af, of alle te noemen punten ook daadwerkelijk worden genoemd (er wordt bijvoorbeeld niets gezegd over het verbond, de doop, gehoorzaamheid en het doel van de geloofsopvoeding). Ook wordt heel erg vanuit de gemeente gedacht. Daar is op zich niets mis mee, maar het is naar mijn idee wel een keus die niet nader verantwoord wordt. Er zou ook gekozen kunnen worden voor bijvoorbeeld het gezin.

* het is goed dat methodische aandacht gevraagd wordt voor het opzetten van een beleidsplan. De beleidsplannen verderop in de map sluiten ook steeds goed aan bij de beschrijving zoals die hier geboden wordt. M.n. de aandacht voor het omschrijven van concrete doelen is een goede zaak.

Dan over deel B.

* dit deel bevat veel praktische informatie over concrete onderwerpen dat zo gebruikt kan worden. Veel kerkenraden zullen hier dus echt wat aan hebben.

* tegelijk is dat ook wel een beetje mijn moeite die ik met dit deel heb: het is zó verleidelijk om een draaiboek of voorbeeld te gebruiken dat eigen creativiteit en 'nadenken over' kan worden belemmerd. Bovendien krijg je volgens mij dan ook, dat kerkenraden of jeugdwerkers denken: dat is een leuk idee, laten we dat gaan doen, zonder zich daarmee te realiseren, dat het niet ergens 'in past'. Je loopt dan het risico, dat je activiteit-gericht wordt, in plaats van jongere-gericht. Zo van: 'laten we eens wat leuks voor de jeugd doen', zonder dat dat verder past in een geheel van nadenken over, bezinnen op, vormgeven aan en betrokken zijn op.

* daarmee is gelijk nog een probleem aangegeven, nl. dat de map wel heel erg 'hap snap' is. Een kader ontbreekt. Heel persoonlijke onderwerpen en meer 'institutaire' lopen dwars door elkaar heen. Verbanden worden niet gelegd. Bijvoorbeeld: wat hebben 'Persoonlijke geloofsvorming', 'Jongeren en (geloofs)opvoeding' en 'Catechisatie en onderwijs' met elkaar te maken? En 'Jongeren in de gemeente' heeft toch allerlei raakvlakken met 'Catechisatie en onderwijs' en 'Jongeren in de eredienst'?

* ook de invulling per onderdeel is buitengewoon divers. Zoals bijv. B4 (Levensstijl en ontspanning'). Daar worden instructies voor de jeugdsoos en aandachtspunten voor muziek en alcohol gezet naast een beleidsplan over 'christelijke levensstijl' en een draaiboek over 'seksualiteit', zonder dat hun onderlinge verhouding wordt aangegeven.

* en B10 (Themabijeenkomsten) bungelt er helemaal wat bij en gaat nader in op twee onderwerpen die al eerder aan bod zijn geweest.

* ook ontbreekt nog wel eens theoretische (of theologische) onderbouwing of verantwoording van ingenomen standpunten. Zo wordt in B5 het fenomeen 'huisgroep' gelanceerd. Weliswaar wordt daarover het nodige gezegd in het beleidsplan, maar toch kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat het opeens 'uit de lucht komt vallen'. Iedere samenhang met andere onderwerpen uit het thema 'Jongeren in de gemeente' ontbreekt ook.

Kortom: In de GVI-map wordt veel materiaal geboden om over na te denken en mee aan het werk te gaan. Maar een groter kader waarbinnen het past, en visie van waaruit wordt gewerkt en waarbinnen allerlei facetten worden ingepast, ontbreekt.

2.3.3.2. Plaatselijke beleidsplannen

Enthousiast Het is moeilijk recht te doen aan individuele beleidsplannen wanneer ze met elkaar op een hoop worden geveegd. Toch doen we dat nu wel, omdat het in het kader van deze scriptie ook niet doenlijk is alle beleidsplannen die er zijn uitvoerig te beschrijven. Ik heb me beperkt tot enkele beleidsplannen van vooral wat grotere kerkelijke gemeenten¹⁴ om daaruit wat lijnen te halen, enkele indrukken die de plannen op mij hebben achtergelaten. Ik voorzie ze gelijk van commentaar.

¹⁴ Ik heb de jeugdbeleidsplannen van de volgende Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) bekeken: Harderwijk, Hattem, Hoogeveen, Kampen en Zeewolde

Allereerst valt dan op dat uit de beleidsplannen steeds een stuk enthousiasme spreekt: men is en wil heel bewust, gemotiveerd en positief met en voor jongeren bezig zijn in de gemeente. Er wordt veel werk verzet om er samen iets goeds en moois van te maken. Alleen daarom al is beleidsontwikkeling een goede zaak. Verder zijn er opmerkelijke overeenkomsten met de GVI-werkmap Jongerenbeleid, met name wat betreft de uitgangspunten. Ook is in veel gevallen een enquête onder de jeugd gehouden, om te kijken wat er bij hen leeft en hoe zij tegen bepaalde zaken aankijken.

Tenslotte is te noemen dat veel plannen heel praktisch en organisatorisch, activiteit gericht, zijn. Ik kom hier nog op terug.

Doelen Het voordeel van het bezig zijn met beleidsontwikkeling is (als het goed is) ook, dat je je nadrukkelijk afvraagt ‘waar zijn we nou helemaal mee bezig?’ Wat wil je bereiken? Waar streef je naar? De doelen in de beleidsplannen die ik bekeken heb zijn nogal divers. Soms ontbreken ze ook. Ik kwam de volgende geformuleerde doelen tegen:

- „Het doel van het jongerenbeleid is om te komen tot een eigen, herkenbare en geaccepteerde plaats van de jongeren in de gemeente van Christus (te ...), opdat zij vanuit hun positie mee inhoud kunnen geven aan het doel van de gemeente als lichaam van Christus, namelijk reddend in deze wereld bezig zijn.”
- „Jongeren helpen en bijstaan in hun relatie met God en hen actief helpen daarin te groeien. Hen stimuleren op een opbouwende manier te leven binnen de gemeenschap van de kerk.”
- „Het betrekken van de jeugd, als gemeenteleden met een eigen verantwoordelijkheid en inbreng, bij het kerkelijk leven van de gereformeerde kerk (te...)”

Wat opvalt, is dat sterk vanuit de gemeente wordt gedacht: hoe kunnen we jongeren bij de kerk en het kerkelijk gebeuren betrekken? Alleen de tweede geciteerde doelstelling zet in bij de jongeren zelf: hun persoonlijke omgang met de Here en de groei daarin staat voorop. De keus voor de gemeente-centraal-gedachte is natuurlijk logisch: het is een beleidsplan van de *kerk*. En de kerk wil de jongeren graag een goede plek geven binnen de gemeente. Dat is een gedachte waar op zich niks mis mee is. Je kunt je alleen wel afvragen of je met die insteek komt waar je wezen wilt en waar jongeren willen zijn. Is dat immers niet steeds het probleem als het om jongeren gaat: dat er ‘van de andere kant’ naar hen gekeken en over hen beslist wordt? Waarom in het jongerenbeleid niet gedacht vanuit de jongeren? Wat is voor hen belangrijk (van wezenlijk belang)? Wat zou de kerk voor hen kunnen betekenen? En wat kunnen zij vervolgens betekenen voor anderen?

Actie gericht Als het goed is heeft de doelstelling consequenties voor het gevoerde beleid. Maar het gaat niet altijd goed, want de kerk die de hierboven als tweede geciteerde doelstelling formuleerde, besteedt in het vervolg van het plan helaas geen enkele aandacht aan dat eerste aspect : ‘Jongeren helpen en bijstaan in hun relatie met God en hen actief helpen daarin te groeien’. Net als in de meeste andere beleidsplannen gaat het ook daar vervolgens vooral over *kaders, structuren en activiteiten*. En zonder nu te willen suggereren dat die onbelangrijk zijn, vraag ik me wel af, of het beleid daarmee niet teveel ‘buitenkant’ blijft. Bereik je de doelstelling echt wanneer je de jongeren voortaan onderbrengt bij een aantal jeugdouders? Wanneer je de structuur hebt gecreëerd voor een jeugdraad? Of wanneer je enkele leuke activiteiten organiseert voor de jongeren? Natuurlijk, het kunnen belangrijke *hulpmiddelen* zijn om je doel te bereiken. Maar ben je dan toch niet veel te veel ‘oppervlakte gericht’? Verandert er dan wel *echt* wat in hoe wij met jongeren omgaan, tegen hen en onszelf aankijken, in hoe wij gemeente zijn? Wanneer je al die aanpassingen niet zet in een groter verband, een *visie*, dan kun je best heel goede dingen doen, maar dan blijf je toch het gevaar lopen dat je ‘ad-hockerig’ bezig bent. Nu is al gezegd dat een aantal beleidsplannen wel begint met een stukje bezinning, met name vanuit de Bijbel. En dat is goed, maar die bezinning wordt naar mijn mening nog te weinig omgezet in visie: hoe zie je de gemeente van Christus? Hoe zie jij de jongeren in die gemeente? Wat hebben ze nodig? Wat doe je met de dingen die uit je eigen cultuur op je af komen? En wat zou dat allemaal voor consequenties moeten hebben voor het jeugdbeleid? Dan ben je m.i. bezig met het leggen van een vloer, een fundament, onder al die dingen die we met elkaar zo graag willen. En daarmee komen ze minder in de lucht te hangen. En bereik je uiteindelijk beter je doel.

Kortom: Het werken aan en met een beleidsplan kan een goede uitwerking hebben op de omgang met en plaats van jongeren in de gemeente. Het kan ook bezinning en bewustwording op gang brengen. Maar de meeste beleidsplannen gaan te snel over naar concrete activiteiten en uitwerkingen, zonder eerst een goede visie op tal van vragen en zaken te hebben ontwikkeld.

2.3.3.3. De visie van de Landelijke Hervormde Jeugdraad

Op de synode Op verzoek van de Generale Synode van de Nederlands Hervormde kerk, waar jaarlijks het beleid van de Landelijke Hervormde Jeugdraad wordt vastgesteld, heeft een commissie een notitie¹⁵ geschreven ter bespreking op de synodevergadering van november 1994. De notitie bestaat uit twee delen. Eerst wordt ingegaan op een zevental opvattingen die in het jeugdwerkveld veel gehoord worden. Daar wordt dan kort op ingegaan en gewezen op valkuilen. Het tweede gedeelte bevat een visie op de kernvragen in de discussie rond kerk en jeugd.

Opvattingen De volgende veel gehoorde opvattingen worden kort weerlegd, met een eigen standpuntbepaling, met citaten uit relevante literatuur en vaak ook met een veelzeggende *cartoon*:

- Jongeren geloven 't wel ('Jongeren willen best wel wat, maar ze ervaren niet dat de kerk een wezenlijke bijdrage levert aan het omgaan met hun levens- en geloofsvragen; De jeugd is niet afkerig van religie maar wel van opgelegd geloof')
- Onze jongeren zijn zo niet ('Een belangrijke conclusie uit onderzoek is dat jongeren uit de kring van de gereformeerde gezindte zich op een aanzienlijk aantal terreinen in hun denken niet onderscheiden van kerkelijke jongeren. En: weten we wie dat zijn: 'onze jongeren?')
- Onze kerk zit nog behoorlijk vol ('Waarmee vergelijk je? Hoe zit het met de feiten?')
- Jongeren zijn op een moeilijke leeftijd, het trekt wel bij ('De cultuur is wezenlijk veranderd: het is geen noodzaak meer om kerkelijk betrokken te zijn. Jongeren met rust laten kan een valkuil worden - de kerk moet wel nadenken wat zij kritische gasten te bieden heeft, bijv. aan identificatie(figuren)')
- Het evangelie moet maar voor zichzelf spreken ('Zolang oudere generaties te gemakkelijk uitgaan van een bij de jongeren veronderstelde openheid voor het traditionele begrippenkader, dreigen ze met hun op zichzelf waardevolle boodschap de boot te missen. Jongeren blijken er zelden in te slagen zich de traditie en de inhoud van het geloof eigen te maken')
- Natuurlijk is jeugdwerk belangrijk. Hoe moet het anders straks verder met de kerk? ('Jongeren worden zo benaderd vanuit oneigenlijke redeneringen en bedoelingen. Jongeren voelen haarfijn aan of de interesse echt henzelf en hun eigen persoon betreft, of dat de interesse hun functie als toekomstig, draagkrachtig gemeentelid geldt')
- Jongeren krijgen toch alle ruimte? ('Wat versta je dan onder 'ruimte'? Ruimte geven is dat volwassenen zich laten bepalen door jongeren. Is vragen en suggesties van jongeren serieus nemen en werkelijk bereid zijn je te verdiepen in hun beleving')

Visie en visioen In vier korte artikelen vertolken daarna twee stafmedewerkers van de LHJR hun visie en visioen op een „joods-christelijke gemeente waar jong en oud een volwaardige plek hebben.” Ze vertellen een heel persoonlijk verhaal en concluderen dan over hun godsdienstige opvoeding: „En zonder nu met vingertjes te wijzen (we zijn nog steeds blij met onze opvoeding en nog meer met onze ouders) denken we dat we wel sterk godsdienstig gesocialiseerd zijn, maar dat er pedagogisch gezien wel wat op valt af te dingen.” In onze tijd is volgens hen godsdienstige socialisatie voorbij en is godsdienstig opvoeden noodzakelijk geworden. „Vanuit een opvoedkundig perspectief kun je blij zijn met een kritische generatie die vragen stelt en volwassenen uitdaagt om antwoorden te geven. Het daagt opvoeders uit tot zinvolle communicatie en het daagt kinderen en jongeren uit zelf kritisch na te denken.” „Jongeren zijn deel van de gemeente. Ze willen meedoen zolang ze serieus genomen worden, zolang ze mee kunnen doen, vragen kunnen stellen en vooral de relevantie ervan inzien.”

De schrijvers komen met enkele criteria waarvan zij het idee hebben: daar zou een gemeente met jeugd en jongeren aan moeten voldoen:

- Is er sprake van voldoende mogelijkheden voor identificatie (ook voor jongeren onderling)?
- Is er sprake van een open communicatie, van een gelijkwaardige dialoog, en dan met name over leven, leefwereld en geloof? Ook tussen jong en oud?
- Zijn er voor jongeren voldoende mogelijkheden om werkelijk te participeren in het kerkelijk leven in alle facetten? Dus als volwaardig lid, met evenveel gezag en stemrecht, waarin recht wordt gedaan aan de eigen beleving? Is er ruimte om af en toe, of voor een korte periode, aan bepaalde activiteit mee te doen?
- Wordt de identiteit van de kerk naar binnen en naar buiten toe voldoende duidelijk gemaakt, zodat jongeren zien wat geloven en leven met elkaar van doen hebben?

¹⁵ Jongeren, kerk en geloven. Gespreksmateriaal voor het synode-beraad, Driebergen 1994

Daarna wordt ingegaan op hoe de godsdienstige opvoeding gestalte moet krijgen. De nadruk is komen te liggen op de geloofsoepvoeding thuis (door het wegvallen van een behoorlijk stuk christelijke socialisering op school en in de kerk), terwijl veel ouders daar juist zo'n moeite mee hebben. Er bestaat dan al gauw de neiging te gaan onderhandelen (als jij meegaat naar de kerk, dan krijg je...) of terug te vallen op autoriteit (omdat ik het zeg..., omdat de Here het vraagt...) Terwijl godsdienstige opvoeding moet gaan over God, schepping, dood en leven, zin, lijden, eigen geloof. „Dat is dus heel anders dan vroeger, maar dat moet ook anders zijn dan vroeger, want de vragen van kinderen nu zijn anders dan de vragen van ons aan onze ouders. Wij vroegen niet wie God was, laat staan of God bestond.” We moeten met die vragen serieus omgaan en niet alleen rationeel, verbaal, maar afhankelijk van ieders eigen geloofsbeleving ook in omgang, sfeer en symbolen. „Zolang ouders c.q. opvoeders het dicht bij zichzelf houden en open en eerlijk hun eigen verhalen en ervaringen doorgeven, vinden kinderen dat doorgaans interessant en leuk om te horen. Maar ‘t wordt ingewikkeld wanneer ouders daar allerlei wensen en verwachtingen in verpakken, dan geven kinderen niet thuis.’” „Wat ons betreft moeten kinderen niets als het over geloven gaat. Kinderen mogen mee geloven. Ouders moeten wel wat, namelijk hun kinderen opvoeden. Maar gelukkig dat kan in principe iedereen. Daarvoor is het nodig dat ze zelf ergens voor staan, structuur bieden, grenzen aangeven, kinderen confronteren met consequenties van gedrag, vragen stellen, communiceren...”

De schrijvers willen zich niet bij de klaagzang over jongeren neerleggen. Ze geloven in jongeren en in de kerk die hen wat te bieden heeft. „Het wil er bij ons niet in dat de gemeente weinig of niets te bieden heeft aan deze en andere jongeren, terwijl ze ‘gespecialiseerd is in geloofs- en zingevingsvragen’.” De kernvraag is: wil je dat werkelijk als gemeente? Dan zal dat consequenties moeten hebben. Daarvoor is lef nodig, onverwachte keuzes, risico's. Creatief blijven zoeken naar ruimte in de gemeente.

Beoordeling Het zal duidelijk zijn dat veel van mijn vragen en kritiek in eerdere (sub-)paragrafen uit dit hoofdstuk, niet opgaat voor deze notitie. Er wordt duidelijk en gemotiveerd gedacht vanuit de jongeren. Er wordt een stuk kader, een duidelijke visie geboden op tal van zaken. En er zijn maar weinig concrete op actie-gerichte aanbevelingen. De aandacht is gericht op het onderliggende: de attitude, het klimaat. Naar mijn mening is dat een goede zaak.

Ook wordt duidelijk rekenschap gegeven van *feeling* voor elementen uit de ontwikkelingspsychologie en de godsdienstpedagogiek. Helaas iets minder van die van de (jeugd-)cultuur en helemaal niet van die uit de Bijbel. Dat is toch wel een misser in dit geheel.

Kortom: De LHJR heeft een notitie geschreven waar je voor een echt op jongeren gericht kerkelijk jeugdbeleid behoorlijk mee uit de voeten kunt.

2.3.3.4. De visie van de Christelijke Gereformeerde Jongeren Organisatie

De handen ineen De notitie *‘De handen ineen deel II’* uit oktober 1998 bouwt voort op een eerdere notitie, en is geschreven door een commissie van leden van de Christelijke Gereformeerde Kerken. In zeven hoofdstukken worden enkele handreikingen gedaan die van belang zijn voor jeugdwerk in de gemeente. Er wordt zo een kader geschetst voor het jeugdwerk vanuit het uitgangspunt dat de gemeente een ondersteunende en aanvullende taak heeft t.a.v. de geloofsoepvoeding door de ouders. Er wordt een pleidooi gevoerd voor *geïntegreerd jeugdwerk*, en verder voor doelbewust en gericht op samenhang bezig zijn. Het pleidooi eindigt met de aanbeveling te komen tot professionele ondersteuning middels een landelijk bureau. We zullen de inhoud van het rapport nu kort bij langs gaan en van evaluatieve opmerkingen voorzien.

Tendensen Het rapport zet stevig in: „Kinderen en jongeren horen tot de gemeente van Christus. Dit houdt in dat zij binnen de gemeente de mogelijkheid moeten hebben dat lid-zijn te beleven op de manier die het beste bij hen past. Bovendien heeft de gemeente een taak ten aanzien van kinderen en jongeren, namelijk: a) hen begeleiden naar een bewuste keuze voor geloof en kerk, en b) hen begeleiden bij het leven vanuit deze keuze.” Jammer is dat het element ‘op de manier die het beste bij hen past’ in de nota verder niet wordt uitgewerkt. Er wordt geen aandacht besteed aan ontwikkelingspsychologische aspecten. Wel is nadrukkelijk de huidige cultuur in beeld. De volgende tendensen worden gesignaleerd in maatschappij en kerk (en ook wordt aangegeven wat de kerk daarmee moet):

- Heterogenisering en individualisering - relativering, pluralisering, tolerantie, respect, democratisering („Voor de kerk in het algemeen en voor het jeugdwerk in het bijzonder betekent dit dat we, om betrokkenheid bij geloof en kerk te ontwikkelen en te stimuleren, niet langer kunnen vertrouwen op de

traditionele kaders als een soort automatische piloot; nee, alle zeilen moeten worden bijgezet om de waarde van geloof en kerk aan de man te brengen.’’)

- Subjectivering en consumentisme - bruikbaarheid, eigen ervaring en gevoelens, eigen welbevinden, behoeftenbevrediging (Echte gemeenschapszin - die ook in kwade dagen standhoudt - druipt in tegen het consumentisme. „Gelet op het belang van ervaringen, kunnen personen in de gemeente die authenticiteit, echtheid, warmte, directheid, spontaniteit uitstralen (identificatiefiguren) een belangrijke rol spelen om hieraan tegenwicht te bieden.’’ Tegelijk zullen jongeren minder snel geneigd zijn deel te nemen aan het jeugdwerk omdat ‘het zo hoort’. „Deelname is in sterkere mate afhankelijk geworden van het profijt dat zij daarvan menen te hebben. Dat betekent dat het jeugdwerk ook moet inspelen op behoeftes van jongeren. Bovendien kan de kerk er niet omheen bij de invulling van het jeugdwerk kwaliteit te bieden.’’)
- Complexiteit en fragmentarisering - complexe samenleving, verbanden weg, oppervlakkigheid, versimpeling, specialisatie. (Dringt tot specialisering in het jeugdwerk, tegelijk weerwoord geven op fragmentarisering - „verbanden aanbrengen tussen de verschillende facetten van het leven.’’)

Het mooie van deze notitie is ook dat duidelijk principiële, bijbelse uitgangspunten worden geformuleerd, nl: a) kinderen en jongeren horen tot de gemeente (verbondsgedachte); b) de grote daden van God moeten worden doorgegeven aan kinderen en jongeren; c) het christen-zijn (elkaar lief en nodig hebben) moet ook doorwerken in het gemeente-zijn; en d) de gemeente heeft een ondersteunende en aanvullende taak. Alhoewel deze bijbelse principes heel basaal zijn, kun je je wel afvragen of hier niet meer te zeggen valt. De paragraaf is vrij kort.

Voorwaarden waaraan de (geloofs-)opvoeding en de ondersteunende en aanvullende taak van de gemeente moeten voldoen zijn:

- geborgenheid, liefde en aandacht geven;
- rekening houden met hun ontwikkelingsniveau op lichamelijk, verstandelijk, moreel, sociaal en emotioneel gebied;
- rekening houden met de geheel andere cultuur waarin kinderen en jongeren nu opgroeien;
- eigen verantwoordelijkheden geven aan en vertrouwen stellen in jongeren;
- veiligheid bieden door het stellen van duidelijke regels;
- gericht zijn op het totale kind met verstand, gevoel en wil (hoofd, hart en handen).

Het is jammer dat deze punten in de notitie slechts worden aangestipt en niet breder uitgewerkt.

Expliciet en impliciet Zoals gezegd voert de nota een pleidooi voor geïntegreerd jeugdwerk. Dat wordt als volgt omschreven: 1) het totale jeugdwerk binnen de plaatselijke gemeente, dat 2) een volwaardig onderdeel uitmaakt van het gemeente-zijn, waarbij 3) de onderscheiden vormen van jeugdwerk op elkaar worden afgestemd. In dit verband wordt een onderscheid gemaakt tussen specifieke activiteiten voor, door en/of met het oog op jongeren (zondagsschool, catechese, jeugdclub, etc) en betrokkenheid van jongeren bij het ‘normale’ gemeentegebeuren (eredienst en andere samenkomsten). Het eerste wordt expliciet jeugdwerk genoemd, het tweede impliciet.

De essentie van gemeente-zijn is dat een mens daarin tot zijn recht kan komen, zoals God dat heeft bedoeld. Dat komt tot uiting in leren, vieren, dienen en getuigen. De eredienst is het brandpunt van de gemeente. Daarin komt een sterke sociale binding naar voren: „binnen de gemeente van Christus moet sprake zijn van een daadwerkelijk kennen van elkaar, omzien naar elkaar en ontmoeten van elkaar.’’ Het zich opgenomen voelen in de gemeente komt tot uiting in en wordt bevorderd door:

- een volwaardige plek te hebben in de eredienst;
- vorming door goede en intensieve ontmoetingen binnen de gemeente;
- een sterke sociale binding.

„Jeugdwerk dient niet slechts uitbesteed te worden aan een aantal actievelingen. Jeugdwerk is een zaak van de hele gemeente.’’ Dit vind ik een van de mooiste gedachten uit dit rapport. Het geeft ook precies aan de kritiek die ik zelf heb bij de organisatie van het jeugdwerk op dit moment in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Ik wil hem straks, in hoofdstuk 3 en 4, nog nader uitwerken.

Als concrete handreikingen aan de gemeenten wordt gegeven, dat het goed is een visie te formuleren, draagvlak te creëren en niet voorbij te gaan aan de stand van zaken van het jeugdwerk op dit moment. Zo kan vervolgens een veranderingsproces op gang komen met als doel geïntegreerd jeugdwerk. Daarbij zou een toerustingsbureau de helpende hand kunnen bieden waar het gaat om bewustmaking, ontwikkeling, verzamelpunt en ondersteuning.

Ik vind deze gedachten zo gek nog niet. Het jeugdwerk lijkt me belangrijk genoeg voor professionele ondersteuning. Dat geeft gelijk de mogelijkheid om ook als kerk het jongerenwerk nadrukkelijker in beeld te hebben. (De christelijk gereformeerden hebben zelfs deputaten op synode-niveau die zich met vragen omtrent het jeugdwerk bezighouden.)

Kortom: Door de CGJO wordt kort maar krachtig en evenwichtig veel op een rijtje gezet wat voor het jeugdbeleid in de kerk van belang is.

2.2.4. Conclusies

Aan het eind van deze paragraaf, die we begonnen met de vraag wat kerkelijke jeugdwerkers doen met de achtergronden die we vonden in hoofdstuk 1 van de scriptie, trekken we nu enkele conclusies.

- Er wordt veel werk verzet in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) om jongeren te betrekken bij het geloof en bij de gemeente.
- In de catechese, op de vereniging en in beleidsplannen wordt nadrukkelijk als doel gesteld jongeren te leiden naar een zelfstandige en gelovige omgang met God. Daarbij wordt aandacht besteed aan de drie dimensies hoofd, hart en handen.
- De indruk bestaat, dat catechese en vereniging nog behoorlijk cognitief gericht zijn en dat het aspect van de geloofsbeleving wel onderkend wordt, maar nog onvoldoende ontwikkeld is en doorwerkt.
- Beleidsplannen zijn vooral activiteit- en structuurgericht. Er is nog weinig visie ontwikkeld op basis van achtergronden uit ontwikkelingspsychologie, godsdienstpedagogiek en (jeugd)cultuur, die kan worden gebruikt als dragende grond. Daardoor komt het beleid nogal ad-hoc over en ontbreekt vaak een kader waarbinnen de activiteiten en structuren passen.
- Buiten de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zijn brochures verschenen die kunnen helpen in die leemte te voorzien.

2.3. MOGELIJKE KNELPUNTEN TUSSEN JONGEREN EN KERK

Inleiding Aan het eind van dit hoofdstuk gaan we na, welke knelpunten er mogelijk kunnen optreden tussen jongeren en kerk. Waar het om gaat is dit: als je nu, zoals we gedaan hebben in 2.1 en 2.2., theorie en praktijk met elkaar confronteert, welke knelpunten kunnen er dan mogelijk ontstaan of bestaan tussen jongeren, hun cultuur, leefwereld en ontwikkeling, en alles wat met de kerk te maken heeft: de geloofsopvoeding, het kerkelijk onderwijs, de kerkelijke cultuur, etc. Dat doen we opnieuw door de achtergronden uit hoofdstuk 1 op een rijtje te zetten en in de kolom er naast de mogelijke knelpunten. Zo ontstaat een aardige *checklist* om de gang van zaken in de kerk na te gaan en te omschrijven. Het kan gebruikt worden door een willekeurige plaatselijke kerk om er achter te komen of de jeugd echt voldoende in beeld is. In de volgende hoofdstukken (visie en beleid) proberen we zelf adequaat iets te doen met de hier gevonden knelpunten.

Knelpunten Zetten we achtergronden en mogelijke knelpunten naast elkaar, dan ontstaat het volgende schema:

Bijbelse principes	Mogelijke knelpunten en vraagpunten
1) De door God naar zijn beeld geschapen mens is een unieke persoon.	* wordt die uniciteit ook als zodanig onderkend, beleefd en gerespecteerd?
2) De mens heeft de taak gekregen kinderen voort te brengen en op te voeden tot zelfstandigheid.	* hoe denken volwassenen over gezinsvorming? * hoe specifiek en bewust zijn volwassenen bezig (hun) kinderen op te voeden tot zelfstandigheid? * kunnen volwassenen (hun) kinderen op een gegeven moment 'loslaten'?
3) Binnen het verbond zijn ouders en kinderen gelijkwaardig. De onderlinge omgang kan daardoor open en ontspannen zijn en gebaseerd op wederzijds respect, acceptatie en aanspraak als	* wat is de basishouding van gereformeerde ouders bij hun opvoeding? * wordt die fundamentele gelijkwaardigheid ook als zodanig beleefd? Of worden gelijkwaardigheid

kinderen van God	<p>en gelijkheid vermengd?</p> <p>* is de relatie ouders - kinderen ontspannen, of is er sprake van krampachtigheid, zo van: 'mijn kinderen zullen dit of dat' en: 'ik moet...'</p> <p>* accepteren / respecteren ouders hun kinderen in hun eigenheid als kind / jongere met alle facetten die dat verder met zich meebrengt?</p>
4) De verantwoordelijkheid voor de kinderen strekt zich ook uit naar de gemeente. Daardoor is er ruimte voor onderlinge stimulans en hulp en is tegelijk het maken van beleid mogelijk om te laten merken dat kinderen er bij horen.	<p>* wordt meeleven van anderen echt gewaardeerd?</p> <p>* zijn gereformeerde ouders elkaar in de opvoeding en het gesprek daarover behulpzaam?</p> <p>* wordt er wel verantwoordelijkheid gevoeld en beleefd voor de opvoeding van 'de kinderen van de kerk' (als iets gemeenschappelijks)?</p> <p>* wordt er goed over dit onderwerp nagedacht, bijv. door kerkenraden?</p>
5) Gelovige volwassenen willen (hun) kinderen in een bepaalde richting (nl. naar hun Heer) leiden	<p>* welke problemen ervaren volwassenen op dit punt?</p> <p>* willen volwassenen nog wel leiden? Zijn ze passief op dit punt of juist krampachtig? Bang om autoritair over te komen?</p> <p>* denken ouders gelijk over de richting die gegaan moet worden?</p>
6) Volwassenen dienen open te staan voor 'correctie', voor bezinning op waarmee ze bezig zijn, voor een blijvend nadenken over hoe ze met (hun) kinderen (dienen) om (te) gaan, kortom: voor verantwoording	<p>* hoe 'open' zijn volwassenen over hun opvoeding, hoeveel laten ze daarvan aan anderen zien? Aan wie zijn ze bereid verantwoording af te leggen?</p> <p>* hoe groot is de bereidheid tot correctie, gesprek en nadenken over de opvoeding?</p>
7) Wanneer volwassenen fouten hebben gemaakt, dienen ze dat open en eerlijk aan God (en hun kinderen) toe te geven	<p>* wordt er bijv. in de (huis-)gebeden aandacht besteed aan fouten in de opvoeding?</p> <p>* hoe vindt er gesprek plaats tussen volwassenen en kinderen over het hoe en waarom van de opvoeding?</p> <p>* zijn volwassenen bereid fouten aan hun kinderen toe te geven of voelen ze dat bijv. als een 'afgang'?</p>
8) Volwassenen mogen de grote daden van God door vertellen aan hun kinderen. Door concrete aanknopingspunten kunnen zij hun kinderen prikkelen tot het stellen van vragen. Deze zullen dan geloofsbetrokken moeten worden beantwoord en daarbij hoeven kritische vragen niet uit de weg te worden gegaan	<p>* is er in de huizen gesprek over de Here, over de wonderen die Hij doet en heeft gedaan, over de leiding in het leven, etc?</p> <p>* is in het leven van de volwassenen te zien en te merken dat de Here, het geloof, heel concreet en daadwerkelijk iets voor hen betekent?</p> <p>* vertellen volwassenen de verhalen uit de Bijbel?</p> <p>* nodigen volwassenen hun kinderen uit tot het stellen van vragen?</p> <p>* hoe gaan volwassenen in op vragen van kinderen, en dan vooral op kritische vragen, waarop ze misschien zelf geen antwoord weten?</p>
9) Ouders zullen zelf existentieel moeten geloven om goed voor te kunnen leven en adequate antwoorden te kunnen geven en om zo bruikbare identificatiefiguren te kunnen zijn en boven zich uit te wijzen naar Christus.	<p>* hoe wezenlijk is het geloof van de volwassenen? Raakt dat echt de kern van hun bestaan?</p> <p>* is hun alledaagse leven en geloven navolgenswaardig en inspirerend? Stáát het ergens voor, wat is het onderscheidende?</p>
10) De godsdienstige opvoeding is gericht op de drie dimensies van het geloof: op het hart, op het hoofd en op de handen. Deze drie vormen een	<p>* komen de drie dimensies voldoende uit de verf in de godsdienstige opvoeding thuis en in de kerk? Of is het bijv. heel erg op kennis gericht en wordt</p>

evenwicht en zijn alle drie van groot belang	je geloof ook aan dat aspect afgemeten?
11) Het verwerven van wijsheid kan enerzijds door een goede en open omgang tussen volwassenen en (hun) kinderen bereikt worden en anderzijds door het bieden van een goede structuur. Daarbij dient het doel van de (godsdienstige) opvoeding nadrukkelijk voor ogen te worden gehouden	<ul style="list-style-type: none"> * hebben volwassenen in hun opvoeden een duidelijk doel voor ogen, iets wat ze willen bereiken. Hoe expliciet is dat? En past de gekozen opvoedingsstijl daarbij? * hoe open is de onderlinge omgang tussen volwassenen en kinderen? Is er een gevoel van verbondenheid, ook in geestelijk opzicht - we zijn allemaal zondige mensen? (vgl. 1,4,5) * durven volwassenen nog structuur te bieden? Hoe doen ze dat? Waar leggen ze de klemtoon?
12) Volwassenen moeten (hun) kinderen liefhebben, vertrouwen opwekken en geborgenheid uitstralen, een veilige omgeving creëren. Dat is de beste basis voor een opvoedkundige relatie	<ul style="list-style-type: none"> * hoeveel nadruk leggen volwassenen bij hun opvoeding op de eerste fundamentele jaren? Waarin komt dat tot uitdrukking? * hoeveel aandacht is er voor het scheppen van een positief klimaat van liefde, geborgenheid en veiligheid?
13) Kinderen worden aangespoord om hun ouders te gehoorzamen	<ul style="list-style-type: none"> * hoe wordt er met die gehoorzaamheid omgegaan? Wat verstaan volwassenen eronder en hoe werkt dat uit? En wat verstaan kinderen eronder en hoe gaan zij er mee om?
14) Ook de kinderen zijn zondig; er is daarom geen reden hen te verheerlijken of te idealiseren	<ul style="list-style-type: none"> * is er gesprek over de zondigheid van de kinderen. Hoe wordt daarmee omgegaan? * worden fouten ook nog fouten genoemd? Durven ouders er nog tegen op te treden? * zijn volwassenen ook bewust bezig met het vormen van schuldbesef en verantwoordelijkheidsgevoel?
15) Wel kunnen kinderen een voorbeeld zijn voor volwassenen als het gaat om vertrouwen op God en ongecompliceerd geloven	<ul style="list-style-type: none"> * wordt er bewust ruimte geschapen voor de mogelijkheid van het uiten van de geloofsbeleving van kinderen? * is er de bereidheid om van die geloofsbeleving te leren en daar ook structuren voor te vinden in bijv. de (huiselijke) eredienst?
16) Jongeren zijn <i>als jongeren</i> waardevol voor de gemeente. Dat zal ook zichtbaar moeten zijn en worden	<ul style="list-style-type: none"> * hoe wordt er over jongeren gedacht en gesproken in de kerk? Vormen zij nu al een potentieel aan mogelijkheden? * tellen jongeren volwaardig mee in de gemeente? Worden zij er ook in ingeschakeld? Is er beleid op dat punt?
17) De gemeente moet hun gaven ontdekken, waarderen, stimuleren en inzetten	<ul style="list-style-type: none"> * hoe worden jongeren geholpen bij het vinden en waarderen en exploreren van hun gaven? Welke structuren zijn daarvoor gecreëerd? * hoe worden de onderlinge verwachtingen van jongeren en ouderen t.o.v. elkaar bepaald en besproken? * wordt nadrukkelijk nagedacht over hoe jongeren kunnen participeren in de erediensten?
18) In de gemeente van Christus ben je er met elkaar voor elkaar. Je bent er gericht op God en op de ander. En niemand kan in die gemeente gemist worden	<ul style="list-style-type: none"> * hoe wordt handen en voeten gegeven aan dat 'met en voor elkaar? Is er gemeenschapsbeleving? Gedragen wij ons ten opzichte van elkaar als mensen die elkaar niet kunnen missen? * hoe wordt steun en expressie gegeven aan het persoonlijk geloof? * is er zondebesef en schuldbelijdenis m.b.t. het onderling functioneren?

	* worden alle leden met evenveel liefde opgenomen in de gemeenschap?
19) Liefde is het kernwoord van het christelijk samenleven en komt o.a. tot uiting in de manier waarop je met elkaar omgaat. In het samen dienen, viere, geloven en belijden	* wat is het klimaat van de gemeente? Hoe gaan brs/zrs met elkaar en met anderen om? * hoeveel ruimte en openheid is er bij het vormgeven van dienen/vieren/geloven/belijden? * is er mogelijkheid voor verschillen in geloofsbeleving en -uitwerking?
20) Navolger worden van Christus is een levenslang proces; inwijding in die navolging zal dan ook altijd bescheiden zijn	* is er de intentie tot 'levenslang leren', tot een samen zoeken en vinden? * is er inderdaad bescheidenheid t.o.v. elkaar, en hoe komt dat dan tot uiting? * wordt aan jongeren de vrijheid gegeven om zelf te ontdekken waar het in het geloof om gaat?
21) Het is een goed bijbels gegeven dat mensen mogen genieten van wat de Here geeft. Hij wil echter wel dat we Hem ook nadrukkelijk bij ons genieten betrekken	* bieden wij jongeren de gelegenheid echt en oprecht te genieten van het goede dat de Here geeft? * geven we zelf het voorbeeld hoe je genieten en geloven kunt verbinden? * hoe vrij of krampachtig gaan we met het genieten door jongeren om?
Elementen uit ontwikkelingspsychologie en godsdienstpedagogiek	Mogelijke knelpunten en vraagpunten
1) Ouders spelen een fundamentele rol bij de (geloofs-) ontwikkeling. Ze zijn belangrijk voor identificatie en referentie. Met name in de eerste fasen van het leven wordt al de basis gelegd voor het aangaan van relaties en het kunnen vertrouwen op en van anderen	* ligt in de gereformeerde opvoeding het primaat ook in de eerste levensjaren? Is er dan voldoende persoonlijke en intentionele tijd en aandacht voor de kinderen? * zijn gereformeerde opvoeders zich bewust dat ook voor het geloof de basis in de eerste levensjaren wordt gelegd?
2) De vrienden nemen in een latere fase van de ontwikkeling een gedeelte van de identificatie en referentie van de ouders over	* worden jongeren gestimuleerd en geholpen bij het uitzoeken en onderhouden van vriendschappen? Speelt in dat opzicht trouw ook een rol? * hoe gaan ouders om met het feit dat in de loop der jaren anderen steeds meer invloed krijgen? Is daar ook oog en ondersteuning voor?
3) De adolescentie kan een turbulente fase zijn, met zowel uitdagingen als bedreigingen	* hoeveel oog is er voor het eigene van deze leeftijd? Hoe ontspannen of krampachtig wordt daarmee omgegaan? * worden jongeren geholpen in deze jaren doordat een veilige en betrouwbare uitvalsbasis wordt geboden? * wordt er voldoende rekening gehouden met de uitdagingen en bedreigingen van de leeftijdsgroep van de adolescenten? * worden twijfels en crises geaccepteerd (en misschien zelfs bevorderd) met het oog op een gezonde identiteits-ontwikkeling?
4) Ieder mens, hoe jong of oud ook, is een voor God waardevol individu; die eigenheid zal gerespecteerd dienen te worden	* is er respect voor ieder mens in z'n eigen eigenheid? Hoe blijkt dat en wat voor consequenties heeft dat voor het (samen-) leven?
5) Het is belangrijk een (geloofs-)opvoedingsdoel te hebben en die ook bewust te zijn. Als	* zijn gereformeerde ouders zich bewust welk opvoedingsdoel ze hebben? Is dat doel Bijbels

geloofsopvoedingsdoel zou kunnen gelden: gericht zijn op het zelfstandig geestelijk en God naar zijn Woord dienend functioneren van de mens in zijn wereld	verantwoord? * is er onder ouders onderling gesprek en nadenken over het opvoedingsdoel? * wordt er vanuit de kerk genoeg geholpen bij het bepalen van een opvoedingsdoel en daar ook bewust mee bezig te zijn?
6) Aspecten die bij (geloofs-) opvoeding een rol spelen zijn kennis, vorming en affectie met daarmee overeenstemmend handelen en de reflectie daarop	* is er evenwicht tussen deze aspecten, niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk? * is er voldoende plaats voor concrete oefening van alle genoemde aspecten?
7) De opvoedingsstijl zal moeten aansluiten bij het doel. Belangrijk is daarbij dat aan jongeren de ruimte wordt gegeven op een eigen manier 'door het geloof heen te gaan'	* sluiten doel en stijl bij elkaar aan? * hoeveel gesprek is er op dit punt, tussen ouders en andere opvoeders? * hoe open is de stijl - is het er op gericht dat de jongere zelf 'door het geloof heengaat'? Hoeveel ruimte wordt daarvoor geboden, waar worden de grenzen getrokken?
8) Wederkerige socialisatie schept een klimaat van als oudere en jongere wederzijds van elkaar willen leren	* zien jongeren en ouderen elkaar wederzijds als waardevol, boeiend, leerzaam? * is er de bereidheid van jongeren en ouderen wederzijds van elkaar te leren? * welke structuren worden daarvoor geboden?
9) Ouders en andere opvoeders dienen transformatoren te zijn om de Boodschap door te geven en om te zetten voor de eigen tijd. Zij kunnen dat alleen met een open houding en een echt levend geloof	* beseffen ouders dat ze een belangrijke rol vervullen bij het doorgeven van het geloof? * beseffen ze ook dat daarbij vooral hun eigen geloof en (geloofs-) leven beeldbepalend is? * beseffen ouders dat hun 'doorgeven' altijd ook gekleurd is door het eigen leven en de eigen tijd? * hoe gaan ouders om met de 'kloof' die vaak ervaren wordt in geloofsbeleving tussen jong en oud?
Elementen uit de jeugdcultuur	Mogelijke knelpunten en vraagpunten
1) Het is eigen aan jongeren op een bepaalde leeftijd anders te willen zijn, zich te onderscheiden van of zelfs zich af te zetten tegen ouders en/of volwassenen (tegencultuur). In onze huidige samenleving is daar ook weer alle ruimte voor	* werkt dit feit voldoende door in de manier waarop volwassenen met jongeren omgaan en op hen reageren? * hoeveel respect is er voor dat anders willen zijn? * hoeveel relativerend en zelf-analytisch vermogen hebben volwassenen om kritisch naar hun eigen cultuur te kijken? * wordt de (volwassen-) cultuur als (boven alle kritiek verheven) maatstaf gehanteerd? * bieden ouders kinderen steun in hun zoeken, afzetten tegen en experimenteren?
2) Lang niet alle jongeren staan vooraan in de 'frontlinie'. Maar ook zij worden beïnvloed door wat de meest opvallende vertegenwoordigers van hun generatie doen en denken	* in hoeverre herkennen we de 'trendy-ontwikkeling' van de 'toonaangevenden' in de jeugdcultuur bij onze eigen kinderen / de jongeren van de kerk? * peilen we voldoende de beïnvloeding die er van de cultuur op onze jongeren uitgaat?
3) Jeugdcultuur wordt steeds meer een individueel verschijnsel: iedereen stelt z'n eigen pakket samen	* wat doen we met dat 'eigen-pakket-samenstellen' als kerk? Kunnen we daar op de een of andere manier op inspelen, bijv. door de individuele (geloofs) verantwoordelijkheid te benadrukken en /of keuze- c.q. onderzoeksmogelijkheden op het gebied van

	geloven aan te bieden? Of voldoet alleen een (uniforme) standaard-uitrusting?
4) Tegelijk blijft de groepscode heel sterk: wil je erbij horen dan moet je aan bepaalde eisen voldoen	<ul style="list-style-type: none"> * welke kansen geeft dat aan de kerk (immers ook een groep)? Is de kerk als gemeenschap het nog waard, wordt dat nog zo beleefd, dat je je wilt aanpassen aan de regels die daar gelden? * hoe zit dat eigenlijk met het overnemen van de 'groepscode' van de kerk? Met welke intentie gebeurt dat? Is hier ook sprake van internalisering of blijft het bij de buitenkant?
5) Muziek speelt een nauwelijks te overschatten rol bij jongeren	<ul style="list-style-type: none"> * is er binnen het gemeente-gebeuren (en binnen de erediensten) voldoende gelegenheid om deze belangstelling van jongeren te gebruiken voor de lofdienst aan God? * is er voldoende kennis bij ouders over de muziek waar kinderen naar luisteren? Is daar ook gesprek over? Wordt daar voorlichting over gegeven?
6) De huidige cultuur levert een spanningsveld op voor jongeren van conflicterende waarden, normen, verwachtingen en aspiraties	<ul style="list-style-type: none"> * onderkennen ouders dat spanningsveld? Hoe gaan ze er mee om c.q. spelen ze er op in? * hebben ouders zelf ook last van dat spanningsveld en wat voor invloed heeft dat dan op de opvoeding?
7) Jongeren hebben leiding en navolgenswaardige identificatiefiguren nodig	<ul style="list-style-type: none"> * wordt er door ouders echt leiding gegeven? Vanuit welke principes dan? Met welk doel? Met welke middelen? * met wie kunnen jongeren zich identificeren? Zijn er alleen maar navolgenswaardige identificatie-figuren buiten de kerk?
Kenmerken van de jeugd	Mogelijke knelpunten en vraagpunten
1) Hebben enerzijds behoefte aan authenticiteit en anderzijds moeite met het ervaren van authentieke gevoelens en herkennen van eigenlijke behoeften	<ul style="list-style-type: none"> * ook het geloof vraagt echtheid - wanneer ouders authentiek geloven biedt dat dus grote kansen. Ontbreken van die echtheid is een belangrijk knelpunt. * hoe positief zijn ouders in hun opvoeding? Zijn ze gericht op bevestiging en ontwikkeling van een positief zelfbeeld? * hoe kunnen ouders hun kinderen behulpzaam zijn bij het onderkennen van hun eigenlijke gevoelens en behoeften? Onderkennen en verwoorden ouders dergelijke gevoelens en behoeften bij zichzelf en doen ze er iets mee?
2) Hebben enerzijds behoefte aan relaties en anderzijds aan een stukje anonimiteit en kunnen onderduiken in de massa	<ul style="list-style-type: none"> * ook de kerk is een relationele gemeenschap - wanneer de kerk daadwerkelijk is wat ze zegt dan biedt dat dus grote kansen. Het ontbreken van gemeenschap is echter een belangrijk knelpunt. * zijn kerkleden echt bereid tot het leggen van relaties waarin vertrouwelijk contact (kan) groeien? * is er ook ruimte om onder te duiken? (zie ook 6)
3) Hebben last van diffuse gevoelens van ontevredenheid	<ul style="list-style-type: none"> * is er gesprek met jongeren over wat hen beweegt en bezighoudt? * gaan ouderen en jongeren samen na in wat voor cultuur zij leven en hoe zij daar mee om moeten gaan?

4) Vermijden echt intiem contact	* is er in de omgang met jongeren ruimte voor distantie, voor een 'nu even niet'?
5) Zijn ervaringsgericht ('goed gevoel', instantbevrediging en zappen)	* in hoeverre moet je tegemoet komen aan de wens tot 'goed gevoel, in hoeverre moet je in dit opzicht aan behoeftenbevrediging doen? Het is toch vooral de bedoeling dat het geloof het innerlijk raakt en niet aan de buitenkant blijft steken. * hoe kun je door te werken met 'ervaringen' bereiken dat die spade dieper wordt gespit?
6) Hebben hekel aan binding en claim	* (vergl. 2 en 4) tot hoeverre kun je een 'vrijblijvende' opstelling van jongeren tolereren? * laten we de jongeren zelf de keus? * zijn we regel - of intentioneel gericht?
7) Hebben grote (al dan niet toegegeven) angst voor ouder worden en de dood	* de kerk heeft het antwoord op het eind van het leven - dat biedt dus perspectief. Maar dan zal de kerk dat antwoord ook moeten geven en daarbij niet moeten volstaan met clichés. * kan hierover gesproken worden door jongeren onder elkaar, maar ook door ouderen en jongeren samen?
8) Zijn onzeker	* hoe wordt hier rekening mee gehouden? Biedt de opvoeding stevige handvaten? * wordt die onzekerheid m.b.t. geloof ook gestimuleerd ten koste van opstelling die lijkt op verbondsautomatisme? * zijn de preken praktisch en herkenbaar voor de jongeren? Wat wordt gedaan om de preken in het leven van hen te laten landen?
9) Ervaren leegheid en eenzaamheid; hebben gevoel dat niemand om je geeft	* biedt de kerk hier daadwerkelijk een alternatief, waar het goed toeven is en waar liefde, erkenning, veiligheid en geborgenheid is? * geven mensen in de kerk echt om elkaar? Zijn ze op elkaar betrokken?
10) Hebben weinig of geen besef van geschiedenis (a-historish)	* tot hoeverre is het ontbreken van kennis te accepteren? * wordt er in de opvoeding teveel kennis / begrip voorondersteld? Sluit je aan bij de belevingswereld van de ander? * in hoeverre is de opvoeding gericht op (historische) kennis?
11) Zijn op zoek naar zingeving	* als geen ander biedt het geloof zingeving. Is dat ook zichtbaar bij opvoeders? Is in hun leven aantoonbaar dat het leven zin heeft? * valt er m.b.t. zingeving ook iets te 'beleven'?
12) Maar twijfelen aan omvattende zingeving	* in hoeverre pretenderen we door onze houding of standpuntbepaling de waarheid in pacht te hebben? Hoe bescheiden stellen we ons in dit opzicht op? * maken we afdoende onderscheid tussen primaire en secundaire zaken?
13) Hebben relativerende instelling	* hoe open is het opvoedingsklimaat? Is er ruimte voor nuancering, voor een second opinion, voor een tegenstem? Hoe wordt daar mee omgegaan?
14) Zijn flexibel	* zijn opvoeders dat ook? Waar ligt de grens? * is de kerk en alles wat daarbinnen gebeurt

	flexibel / dynamisch? Of ligt het accent op het statische en oude vertrouwde?
15) Zijn gericht op een-dimensionale spiritualiteit (spelen met het religieuze en occulte)	* in hoeverre wordt gepeild dat jongeren daarmee bezig zijn? Wat is tolerabel en wat niet (meer)?
16) Willen alles beheersen (geen toeval of onzekerheid)	* hoe gaan wij met wonderen om of met het lijden in de wereld. Is het nodig op elke vraag een antwoord te hebben? * welke vastigheid kunnen opvoeders bieden?
17) Spelen met stijlen (mixen en kiezen)	* is daar in de opvoeding en in de kerk ook ruimte voor? Ook hier weer: waar ligt de grens?
18) Chaotisch-impulsieve neigingen zijn gewoon geworden	* wordt er geappelleerd aan verantwoordelijkheids-gevoel door jongeren ook daadwerkelijk verantwoordelijkheid te geven? * wordt er structuur geboden, overzicht?
19) Zijn beeldgericht	* in hoeverre moeten we blijven bij de huidige invulling van het 'het geloof is uit het horen'? * hoe kunnen televisie en film positief gebruikt worden in de (geloofs-) opvoeding? * wat kan de kerk met beelden / visualisatie van de Boodschap?
20) Vertonen consumptistisch gedrag, met veel geld ter beschikking	* welk voorbeeld geven de ouders? Welke mentaliteit spreekt er uit het omgaan met het aardse goed? * hoe kunnen jongeren hun geld gebruiken om er ook anderen beter van te laten worden? * hoe krijgt de diaconale gemeente gestalte?
21) Zijn ik-gericht, maar treden de ander toch welwillend tegemoet	* biedt ik-gerichtheid de mogelijkheid voor de ontwikkeling voor een gezond verantwoordelijkheidsgevoel? * laten ouders in hun omgaan met anderen doorkomen dat ze de ander echt waardevol vinden en ook respecteren? En dat ze eventueel ook dingen willen laten ten dienste van de ander? * worden er grenzen gesteld aan wat nog wel en wat niet meer tolerabel is?
22) Hebben grote belangstelling voor het eigen lichaam en gezondheid	* het lichaam als waardevol bezit (tempel van de Heilige Geest) biedt dan goede aanknopingspunten
23) Zij die buiten de boot vallen vertonen agressief gedrag en protest	* worden uitingen van agressief gedrag en protest op hun zeggingskracht geschat? Wordt de vraag of behoefte erachter gepeild? * hoe wordt er omgegaan met de natuurlijke reactie om kwaad met kwaad te vergelden?

2.4. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In dit hoofdstuk zijn de in hoofdstuk 1 gevonden achtergronden geconfronteerd met de praktijk. Hoe staan christelijke jongeren in de cultuur? Wat doet het kerkelijk jeugdwerk met gegevens uit de ontwikkelingspsychologie en de cultuur? Welke knelpunten kunnen er optreden?

We kwamen tot de conclusie dat christelijke jongeren in hun levensstijl en praktijk niet zoveel van andere jongeren verschillen. Dat ze alleen op het gebied van (ethische) zaken nog (wat) behoudender denken. Verder heeft de kerk de jongeren goed in beeld, dat wil zeggen dat de jeugd een belangrijke doelgroep is en dat er veel tijd en energie gestoken wordt in met name onderricht. Daarbij wordt echter lang niet altijd rekening gehouden met gegevens uit ontwikkelingspsychologie en (jeugd)cultuur en is men nog sterk cognitief gericht. En kerkelijke beleidsplannen zijn vooral actieprogramma's; het gaat meer over dingen

organiseren voor en door jongeren dan dat aandacht besteed wordt aan de vragen waarom, waartoe en hoe? Tenslotte is een overzicht gegeven van allerlei mogelijke knelpunten die naar voren kunnen komen wanneer je vanuit de achtergronden naar de praktijk kijkt. Dat leverde een aanzienlijke lijst met vooral vraagpunten op, die gebruikt kunnen worden om de plaatselijke situatie te analyseren en na te gaan waar in het beleid rekening mee moet worden gehouden.